ياش توركستان

توركستاننك ملی قورتولوشی اوچون کوره‌شوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنک ده‌قابر-نده‌ن چیقا باشلاغان	ده‌قابر (برنچی کانون) 1935 (1354 هجری)	سان 73

بو ساندا:

1 — یتینچی یاشغا آیاق باسارکه‌ن... باش مقاله

2 — قازاغستاننگ 15 ییللغی مناسبتیله * * *

3 — اوتوراقلاشترو سیاستی نتیجه‌سی اوقتای

4 — توركستاندا «تیل سیاستی» ایسه‌ن تورسون

5 — ساویت روسیا ایمپه‌ریالیزمی شرقی توركستاندا تاشبالتا

6 — بین‌الملل وضعیت م.

7 — بولشه‌ویکله‌رنك توركیه سپورچیلارینا قارشی نامردلگی عبدالوهاب

8 — شهاب‌الدین مرجانی‌نك 120نچی توغوم کونی «یاکا ملی یول»دان

9 — قریملی توغانلاریمز آراسندا «امل مجموعه‌سی»ندان

10 — تورکستان خبرله‌ری

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تورکستان کولتور اثرلەری موسقواغا تاشیلماقدا

بوکونکی سمرقند شهرینك یانداغی افراسیاب قصبەسی (وقتیله بویوك شهر) اطرافدان قازیب چیقاریلغان مهم تاریخی اثرلەر ـ ساپال توپلا ـ می موسقوا شرق کولتوری موزەسینه آلب کیتیلمش، او یرده ساقلانماقـ دادر. افراسیاب‌نڭ ایڭ پارلاق دورەسی (یعنی قطعی صورتده معلوم بولغان) X—XI نچی عصر لارداغی سامانیلار زمانی بولسادا، تاپیلغان آثار شهرنڭ معلوم بولغاندان‌دا کوب ایسکی بولغانینی؛ بو شهرنڭ داها ایسکیده کوب گولله‌گەن دورلەر کیچیرگەنینی کورسەتمه کدەدر. قازیب چیقاریلغان بو ساپال اشیا ایچنده میلاددەن 2ـ3 میڭ ییل بورونغو زمانغا عائد بولغانلاری‌دا کورولمه کدەدر. («وەچەرنایا موسقوا» 35 .11 .16).

ساویت روسیاسندا آقچا اصلاحی

«ایزوەستیا» غازیتاسینڭ برنچی دەقابر ساندا باسیلیب چیققان ساویت دولت بانقاسینك رسمی قرارینا کوره، ساویت روسیاسندا سوم (روبله)نڭ اجنبی آقچالاریله مقابلی بویله‌در:

بر سوم = اوچ فرانق (بورون اون اوچ فرانق ایدی).
بر اینگلیز لیراسی = 25 سوم،
بر آمریقا دوللاری = 5 سوم،
بر اسویچره فرانقی = 1 سوم 60 تین،
بر هوللاندا غولدەنی = 3 سوم 39 تین،
بر اسویچ قرونی = 1 سوم 25 تین‌در.

کورونەدر، که «سوم» بهاسی کوب آزایتلغان. فرانسزچا «تاڭ» غازیتاـ سینك 2نچی دەقابر ساندا یازیلغانیغا کوره، ساویت روبله‌سینڭ بو رسمی بهاسی روبلەنك بازارداغی قیمتینه توغرو کیلمه‌یدر (بازاردا داها آزدر). ساویت حکومتی سومنك رسمی وه حقیقی بازار بهاسینی تیگله‌شتریش اوچون چارەلەر کورمه کده ایمش.

یئنیچی یاشغا آیاق باسارکەن . . .

«**یاش تورکستان**» بو سانی ایله یئنیچی یاشینا آیاق باسادر. بو تاریخنی ایسلەمه کله بز اوندان هەر قانداى بر یوبیلەی بایرامی چیقارـ ماقچی بولمایمز. یورتمز یاتلار ظلمی آستندا ایزیلمه کده. تورکستان‌نڭ ایڭ قیمتلی اوغوللاری بو یات مستولیلەر طرفدان أولدورولگەن وه یا زندان، سورگونلەرده چوروتولمه کده، گناهسز تورکستانلیلار یوزلەر، میڭلەرچه یورتنی تاشلاب چیقیب، کوبینچه مهماننوازلق ایجاباتینی‌دا اونوتوب قویاتورغان یرلەرگه سیغینشغا مجبور بولغان بر چاغدا هیچ بر قانداى بایرامنی ایشلەشکه قولومز بارمایدر. وظیفەمزنڭ ایڭ مهمی، یورتمزنڭ قورتولوشی تأمین ایتیلمەدیکچه، بز اوزیمزنی بونداى سەوینچلی کوندەن اوزاق حس ایتەجه کمز. بزنی بو چینه کەم سەوینچلی بایرام کونینه ایلتەتورغان یولدا کوب اوزون وه زحمتلی بر یول بولدی. بزده آغیر، اوزون بولماسینا قاراماسدان بو حیاتی هدف بولندا امید وه ایمانله یوروب بارا یاتیرمز. بز وطنداشلاریمزغا توختاوسز بر صورتده تورکستانلیلارنڭ اوز آرا برلەشب کوچلەرینی اوزلەری کبی روس ایمپەـ ریالیزمنه قارشی کورەشوچی خلقلار کوچلەری بیلەن برلەشترولەری لزومینی کورسەتوب کیلەمز. مەنه بو یولدا کوب گنه موفقیتگه ایریشیلگەـ نینی سویلی آلامز. بوکون یورتنڭ ایچندەده تیشندادا یاتلار استیلاسندان قورتولوشنك باشقا یول وه باشقا واسطەسی بارلیغینی توشونوچی برگنه بواسادا تورکستانلی تاپو قیین بر ایشدر. بوندا «یاش تورکستان»نڭ حصەسی بولوب بولماغانلیغینی سویلەش، بو حقده حکم بیریش بزگه توشمەیدر.

حقیقت دیگەن نەرسه نه بردەن بره وه نەده اوزندەن اوزی آڭلاـ شیلادر. کوپنچه آداملار حقیقتغا، اولدەن اویلاب، ایناتیب کیلدیکلەرینك توغرو بولماغانلیغینی کورو بیلەن اولاشادرلار. کوب تورکستانلیلار ——

یالغز تورکستانلیلارغنا ایمه‌س — قان قارداشلگی وه دین برلگی‌نگ ملی دوشمانغا قارشی کوره‌شده اساس نیگیز بولووینا اوزونچا زماندان به‌ری اینانیب کیلدیله‌ر. فقط قارده‌ش وه دینداش مملکتله‌رده کیچیریلگه‌ن حیاتی کورگوله‌رده بوشغا کیتمه‌دی. تورکستانلیلار بوکونکی دورده یوروتولاتورغان سیاسی کوره‌شده نه قارده‌شلك وه نه‌ده دینداشلقنك بر رولی بولماغانلیغینا، تیریسنچه اڭ مهم نقطه‌نك‌دا حیاتی منفعت، حتی کونده‌لك حیاتی منفعت بولغانلیغینا شاهد بولماقدالار. بزنگ ملی کوره‌ش نشریاتلمزنی تارقاتو اوچون مرکز ایتب هه‌ر قاندای بر قان، تیل وه یا دین قارده‌شی بولغان بر مملکتنی ایمه‌س‌ده آورو‌پانی سایلاش مجبوریتنده قالیب اوتوردیغمز اوزی شایان دقت بر نقطه ایمه‌سمی؟ بو، طبیعی آوروپانگ بزیمله هه‌ر قاندای مادی برمنفعت برلگی بولغانندان ایمه‌س. یوق، بو، اوزینگ ملی وه حرثی کوته‌ریلیشینگ ایگ یوکسه‌ك دورینی یاشاب‌تورغان آوروپانگ اوز ایچنده حاکم فکر وه قاراشغا اویماغان باشقالارینك نظریه‌له‌رینی‌ده قورقوسز، غضبسز قارشی آلیب محاکمه ایته بیلمه‌سنده‌ن‌در.

آوروپا، بوندای، کوچلوره‌ك کورونگه‌ن قوشنولاری طرفدان بوکونکی شرائطغا کوره سویله‌نگه‌ن بویاما دوستلق سوزی قارشیسندا، بوتون کیچمیش وه کیله‌جه‌کنی اونوتوب یوباراتورغان، تار کوزلو محلی ئه‌گوئیزم بالالیغی دوره‌سینی کوبده‌ن آرقادا قالدیریب کیتکه‌ن.

بز بوکونکی آوروپا سیاسی سیسته‌مینك طرفدارلاریندان‌دا ایمه‌سمز. بونگله برابر بز شو آوروپاداغنا ملی قورتولوش فکریمزنی تارقاتو اوچون اورون تاپا بیلدیك.

عجبا، ملی کوره‌ش میدانینا آتیلیب، ملی دولت تورموشی قورو یولندا یوروب کیله‌یاتقان تورك أولکه‌له‌ری خلقلاری اوچون بوندان‌دا آغیر، بوندان‌دا فجیع بر کورونوش بولا آلیرمی؟

بولشه‌ویکله‌ر 18 ییلدان‌به‌ری حکم سوروب کیله‌درله‌ر. بو مدت

ایچنده خلق حیات وه احوال روَحیه‌سندا کوب اوزگه‌ریشله‌ر بولدی. ایسکیگه، کیچمشگه قایتو دیگه‌ن نه‌رسه بولماغانی کبی اوندای توشونو ممکن‌ده ایمه‌س. بز ایسکیلك دیگه‌نده یالغز یورتمزدا ایسکی چارلق روسیاسی وه اونگ دورنده‌کی وضعیتنی گنه توشونمه‌یمز. او حقده سوزده آچیب بولمایدر. تورکستانلیلار بزنگ بولشه‌ویزم چه‌نگه‌لینه‌ده روس ره‌ژیمی، روس حاکمیتی آرقالی توشوب قالغانیمزنی هیچ بر زمان اونوتمامالیدرلار. اطرافغا کوز سالیب قاراساگز، تورکستانلیلار، هیچ کیمسه‌نگ کوگلینه توقونماسدان، اوز یورتلاری اطرافینی سارغان آسیا مملکتله‌رنده‌ن هیچ بریسینی اوز مملکتله‌ری بیله‌ن بر قاتارغا قویا آلمادیقلارینی سویله‌رله‌ر. بونگلله‌ده بو أولکه‌له‌ر اوز مستقل حیاتلارینی ساقلای بیلدیله‌ر، اوزله‌ری ایسته‌گه‌ن کبی یاشایدرلار. تورکستان ایسه بر داهایات ظلم آستینا توشوب قالدی. بو نیچین؟ بو سورغونگ جوابی برگنه‌در: چونکه تورکستان روس حاکمیتی آستینا توشوب قالغان ایدی. بزیم اوچون ایسکی روس ره‌ژیمی، ایسکی روس حاکمیتی بر کره‌لك ییتب کیتکه‌ن بر نه‌رسه‌در. بز ایسکیده‌ن بحث ایتکه‌نده اوزیمزنگ ایسکی حیاتی شرائطمزنی وه اوزیمزنگ اطراف محیطیمزغا مناسباته‌مزنی توشونه‌مز.

بز ایسکی حیاتی قورولوش، شرائطمزنگ یاراماسلیغی یوزنده‌ن روس بویوتوروغی آستینا توشوب قالدیق. بز، میلیونلارچا تورکستان خلقی، اوز یورتمزدا ینه شو ایسکی حیاتی شرائطمزنگ یاراماسلغی یوزنده‌ن روس بولشه‌ویکله‌رینه قارشی کوره‌شیمزنی‌ده یوقالتدیق، بز ایسکیلك بایراغی آستندا استقلالیمزنی قازانا بیلمه‌یمز، قازانساق‌دا اونی ساقلای آلمایمز.

حیات بر نقطه‌دا تورمایدر. او ترقی، انکشاف سورایدر. او عصریله‌شمه‌کده‌ن قاچقان، اوندان ساقلانماقچی بولغان خلقلارنی رحمسزچه‌سینه ایزه‌در. ختای‌نگ حالینه نظر سالیگ. ختای‌نگ اهالیسی بوتون آوروپا اهالیسنده‌ن آرتیقدر. آوروپالیلاردان کیم او مملکتده حکم سورمه‌یدر؟ 8 میلیون‌غنا خلقی بولغان کیچکینه‌گنه به‌لجیقا، اوندان‌دا کیچکینه یور-

ئۇلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تەگیز مملکتلەری‌دە ختایدا ایمپەریالیست قونسەسیونلارینا ایگەدرلەر. نیچین بونداي بولدی؟ تورت یوز میلیوندان آرتیق اهالیسی بولغان بویوك ختاي اوزینی دنیادان سدچینلەر بیلەن آیریب توتماق ایستەدی. او «آق شیطانلار» دیب آتادیغی آوروپالیلار بیلەن یاناشماق ایستەمەدی، ترقیدەن قاچدی. بوندان نیمە چیقدی؟ — مانجوریا آیریلیب کیتدی. روسیا تیشقی موغولستان، شرقی تورکستان‌نی باسیب آلدی. تیبەت‌دە آیریلیب کیتکەندەك. ایمدی یەکین اطرافی‌دا آیریلماق اوزرەدر.

ختای‌نڭ معروض قالدیغی بو عاقبت بوتون ایسکیلك طرفدارلارینا عبرت بولمالیدر.

ایسکیلك‌گە قارشی کورەش اوز یورتمزنی، اوز ملی منافع وە حیاتی احتیاجمزغا کورە قوروب یوروتا بیلیشیمز اوچون کیرەك. دین آزادلیغی‌دا داخل بولغانی حالدا، بوتون آزادلق یالغز ملی، ایرکین مملکتدەگنە ممکندر. اوز یورتینڭ تام حقوقلو ایگەسی بولغان بر خلق اوز حیاتینی، هەر توراو آزادلیغینی اوزی ایستەگەنیچە قورا آلادر. ایڭ اول سیاسی قورتولوش، سیاسی استقلال کیرەك. بونسز، یعنی تولوق سیاسی استقلالسز هیچ بر تورلو آزادلق بولالمایدر.

سیاسی قورتولوش ایسە اوز اوزندەن کیلیب چیقمایدر. اونی قازانو اوچون بوتون یوللارغا کیریش، بوتون واسطەلارغا قول اوزاتیش کیرەك. عینی دوشمانغا قارشی کورەشوچی، اوز استقلاللاری اوچون کورەشوچی خلق کوچلەری بیلەن یاقلاشیب، برلەشکەن جبهە توزوگە اورونوش کیرەك.

بزنی روسیا استیلاسی آستندان شکایت، کوز یاشی وە دعالار قورتارمایدر. بز آغیر وە قیزغین کورەش نتیجەسندەگنە قورتولوشغا ایریشە آلاجاقمز.

بوتون خلق قولنی قولغا بیریب، یورتمزنی ایزیب، باسیب یاتقان دوشمانغا قارشی کورەشمەلیدر.

مەنە «**یاش تورکستان**»نڭ اوز قورولوشی کونی مناسبتیلە تورکستانلیلارغا ایسلەتمەك ایستەدیگی‌دە بودر...

*

قازاغستاننك 15 ییللغی مناسبتیلە

1920—اوقتوبر—1935

شو اوتکەن اوقتوبر آیینڭ سوڭ کونلەرندە بولشەویکلەر ساویت قازاغستانینڭ 15 ییللیغینی طنطنەلی صورتدە بایراملادیلار. بو مناسبتلە موسقوادان ساویتلەر اتفاقی «رئیس جمهوری» کالینین آلما آتاغا کیلدی. بوتون قازاغستاندا پایگا وە باشقا بایرام نمایشلاری یاسالدی. ستالین‌نڭ دهاسی وە ساویت روسیانك بویوکلگینی جیرلاو اوچون قازاغستان‌نك هەر طرفدان اولەڭچیلەر، شاعرلار-آقینلار کیتریلدی. ایسکیدە روس چارلق حکومتی‌دە عینی جنسدەن بایراملار یاساتار ایدی. اوندادا خلق اولەڭچیلەرینە «چارلق روسیاسینڭ بویوکلگی» وە «آق پادشاهنڭ دانشمندلیگی» حقندا جیرلار سویلەتدیریلەر ایدی. بولشەویك بایراملاری چارلق زمانینك بایراملارینا قاراغاندا داهادا کیڭ قویولغان. چونکە بولشەویکلەرنك خدمتچیلەری‌دە چار حکومتینکینە قاراغاندا اولچولمەسلك درجەدە آرتیقدر...

بو بایراملار بزنی قیزیقترمایدر. اونلارنڭ طنطنەسی‌دا بزنی آلداتا آلمایدر وە بو یردە بز او بایراملار حقندا سویلەمەکچی‌دە بولمایمز. بزنك اوچون قازاغستان آیریم بر ملی دولت ایمەس، او ملی تورکستانڭ آیریلماس وە بولونمەس بر پارچاسیدر، اوگادا بز ملی تورکستان ولایتلەرندەن بری دیب قارایمز. قازاقلاردا تورکستانداغی باشقا اوروغلار کبی برگنە تورکستان تورکلگینڭ بر عضوی‌در. بزنڭ تورکستان مسئلەسینی کوروشمز بیلەن بولشەویك روسیا وە اونڭ تور-

کستانداغی ایسته‌ر یرلی، ایسته‌ر کیلگیندی آگه‌نتله‌ری قاراشی آراسنداغی اساس فرقلاردان بری‌ده مه‌نه شودر.

ملی تورکستان‌نك کیله‌جه‌گی موضوع بحث بولغاندا هه‌ر زمان، قای یرده بولسادا مه‌نه شو بزنگ قاراشیمزداغی فرق مسئله‌سی کوزده‌ن هیچ قاچیریلماسین. بزنگ ملی برلك کبی حیاتی مسئله‌مزده فکرآیریلیغی توغدورماق اورونوشلارینا، قایسی طرفدان بولسا بولسون، قطعی ضربه‌نی بیریشمز کیره‌ك. هه‌ر قاندای اوز شخصی مسئله‌سی اوچون، اویلاماسدان آناجاغی احمق آدیم بیله‌ن تورکستان ملی برلگی دوشمانلاری ئه‌کمه‌گینه یاغ سوروچی تورکستانلی چیقیب قالغاندا، بزنگ ضربه‌مز داهادا کیسکین بولوشی کیره‌ك.

بزنگ قازاغستاننگ 15 یللیغی مناسبتیله «یاش تورکستان» بیتله‌رنده آکلاتیلیب اوتوشی لازم دیب تاپدیغمز اساس مسئله مه‌نه بودر.

*

ساویت غازیتالارینك بو مناسبتله قازاغستانغا آتاب نشر ایتدیکله‌ری سانسز یازیلاردا قازاغستان‌دا قازاقلارنگ «بویوك» یوتوقلاری حقندا نهایتسز سانلار کیتردیله‌ر. تورلو صناعی مؤسسه‌له‌رگه کیریتیلگه‌ن سرمایه حقندا: بو قادار فابریق-زاوودلار سالندی، بو قادار اوزونلقدا تیمیر یول بتیریلدی، بو قادار میگ مکتب بار، بو قادار یوز میگ بالا اوقیدر، دیب کیتریلگه‌ن سانلار قارشیسندا کوزله‌ر تینب کیته‌در. موسقوا، ساویتمی، چارلیقمی، یوقسا ینه باشقا بر اسمده‌می باری بر، روس حکومتی اوچون بونلار بوتونیسی طبیعی بره‌ر یوتوقدر. فقط او تورکستان ملی قورولوشی باقیمندان یوتوق بولالمایدر. اونلار بوتونیسی روس‌حاکمیتینی محکمله‌و اوچون‌گنه خدمت ایته‌تورغان طرز وه اصولده یاسالغان نه‌رسه‌له‌ردر. زاوودلار، فابریقالار، تیمیر یوللار، هه‌ر تورلو کانلار بوتونیسی روسلاشترما اوچاقلاری وه روس ایمپه‌ریالیزمی منفعتینه خدمت ایته‌تورغان یاراتیلیشلاردر.

طبیعی ملی تورکستان صناعی انکشاف، تیمیر یوللار سالینووی

علیهداری ایمه‌سدر. بونلارنگ بوتونیسی ملی تورکستاندا باشقا استقامتده، باشقا هدفکه طرف یورویه‌جه‌کدی.

اهالیسینك بویوك بر قسمی مالدارلق ایله مشغول بولغان تورکستاننك دالا قسمی — قازاغستان ملی دولتچیلك باقیمندان اولدوقچا مهم برمسئله قارشیسندادر. بو ایسه اوتراقلاشو مسئله‌سیدر. اوز یورتینك منبت، ایکینگه یارارلق یرله‌رینی اوزی اشغال ایتو مسئله‌سیدر.

اوز یورتی توپراغینگ ایگه‌سی بولماغان، اونی قطعی صورتده اشغال ایتب اوتورماغان خلق اوز مقدراتینگ حاکمی بولالمایدر. قازاغستان بوکون مه‌نه شو تهلکه قارشیسندا توراد‌ر.

باش محرریمز مصطفی‌بیك یه‌گی‌گنه چیققان تورکستان حقنداغی روسچا اثرنده بوتون تورکستان اوچون حیاتی مسئله دیب تانیلیشی لازم کیلگه‌ن بو مسئله اوستنده ساویت سیاستینی آچیب بیروچی بولشه‌ویك وثیقه‌لاریندان شایان دقت بریسینی کیتره‌در. بز بو وثیقه‌نی‌عیناً کوچوره‌مز:

«قازاغستان اوچون بوتون ساویتله‌ر اتفاقی مرکزی اجرا قومیته‌سی طرفندان تصدیق ایتیلگه‌ن قانون‌نك 14نچی ماده‌سنده کوچه‌به وه یاریم‌کوچه‌به رایونلارندان اصل یرلی خلق اورناشتریلیب بیتکونچه کیره‌ك تیشدان کیله‌تورغان مهاجرگه حصه، کیره‌ك‌کراغا یر بیریلمه‌سین؛ یالغز دولت احتیاجی اوچون‌گنه یرآیرو ممکن.» دینیله‌در. بونگله رسمی جهتده‌ن مسئله بیشیلگه‌ن بولدی. اصلندا ساویت حکومتینك مهاجرت سیاستی، ایسکیده‌گینك قارشیسینا، هیچ بر طرفدا یرلی خلق اورناشیب بیتکونچه تیشدان کیله‌تورغان اهالیگه یر بیرمه‌سلك اساسینا قویولغاندر. فقط مخصوص ادبیاتدا (دائره‌له‌رده) ایسه قازاغستاندا یر آرتیغی بارلیغی اونگ‌دا عینی زماندا، موازی اشغال ایتیلیش کیره‌کلگی آلغا سوروله‌در. بوندای بولماغاندا بو یرده‌کی یر وه سو بایلیغی توغرو وه حسابلی فائده‌له‌نیلمه‌ی (یاخشی یرنی حال حاضردا او یرده یاشاوچی خلققا بیریب، قالغان یرنگ‌ده قیمتینی توشوره‌در) بوش یاتقان یرله‌رنی خوجالق اوچون فائده‌له‌نو ایشینی اوزاتماقله اتفاقغا وه قازاغستاننگ اوزینه ضرر

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

کیتریلگەن بولووی، آلغا سورولدی...»

«... 1928نچی یلی 18 غینوارندا اتفاق اجرا قومیتەسی اتفاق مهاجرت ایشلەری قومیتەسینا قازاغستاندان مهاجرت فوندی اوچون یر آیروین وە سالنماقدا بولغان تورك‌سیب یولی اطرافنداغی سوغاریلماغان وە سوغاریلغان ایکین یرلەرینگ اشغال ایتلیب، فائدەلەنیشینی تأمین ایتشنی تاپشیردی. عینی یلنگ 21نچی فیبرالندا اسمی کیچکەن مهاجرت قومیتەسی بیش یللق مهاجرت پلانیغا (1928—1933) ساویت قازاغستانینگ شمال قسمینا 400 مینگ خارجەدەن کیتریلگەن مهاجر اورناشترو مسئلەسینی‌دە کیرگیزیب قویدی...»

شمالی قازاغستان دیگەندە قوستانای، کوکچە تاو وە آقمولا، یعنی قازاغستاننگ اینگ منبت رایونلاری آڭلاشیلادر.

«ساویت پرەنسیپی»نگ یرلی خلق اورناشیب بولغونچا تیشدان مهاجر کیریتشنی رد ایتکەنینە، فقط ایکنچی طرفدان مخصوص دائرەلەردە (دیمەك حکومت وە فرقە دائرەلەرندە) بو پرەنسیپلەر علیهنە قازاغستانغا ایلك بیش یل ایچندەگنە 400 مینگ مهاجر کیترو طلب ایتیلووینە وە بو یولدا تدبیر آلینووینا دقت ایتکز. . . .

بو، اوز یورتنداغی توپراقنگ یاخشی قسمی قازاقلار قولینا توشوب کیتووی قورقوسی آستندا یوروتولغان سیاستنگ نتیجەسی نیمە بولدی؟ بو نقطەدا برگنە سانگ اوزی بوتون مسئلەنی آچیب بیریش اوچون کفایت ایتسە کیرەك. قازاغستاننگ 15 یللق عمرندە اوتوراقلاشتریلغان خوجالقلارنك سانی 180 مینگدر. (روسچا «انقلاب وە ملتلەر» مجموعەسینگ شو یلغی اوقتوبر سانینا باقیلسین).

ایمدی سز بو 180 مینگنی تورکستانغا کیلیب قازاق دالالارندان آلیب پامیر دەرەلەرینە قادار اورناشمش وە اورناشماقدا بولغان یوز مینگلەرچە باشقا روسلارلە برلکدە 400مینگ روس مهاجری سانیلەتیگلەشتریب کوریگ. ساویت قازاغستانینك 15 یللغی کونی بایرامندا بو حقدا هیچ کیمسە چورق ایتمەدی‌دە.

* * *

اوتوراقلاشترو سیاستی نتیجەسی

شو یل سەنتابر آیی سوڭلارندا مرکزی ساویت غازیتالاری، او جملەدەن تاشکند غازیتالاری، ساویتلەر اتفاقی مرکزی اجرا قومیتەسی یانیداغی ملتلەر شوراسینك سەنتابر آخرنداغی اولتوروشی مذاکرەسی نتیجەسینی نشر ایتدیلەر. شو مناسبتلە اوقتوبر انقلابدان سوڭرا اوتوراقلاشتریلغانلار حقندادا بر نیچە یالپی رقم اعلان ایتلدی. شو معلوماتدا چارلق روسیاسیدا اون میلیوندان آشیق کوچەبە بارلغی، ایمدی ایسە بولار سانینگ اوچ میلیوندان‌دا آزایغانی وە ساویت دورندە یدی‌میلیوندان آشیق کوچمەن خلقنگ اوتوراقلاشتریلغانی بیلدیریلەدر. عینی نشریاتدا اوتوراقلاشترونگ آینقسا قازاغستان ایلە قرغیزستاندا موفقیتلی کیچدیکی قید ایتلیب، «قازاغستانداغی ایکین میدانی شو وقت ایچیدە خوجالق باشینا بر هەکتاردان یدی هەکتارغاچا یتدی» دییلەدر. («قیزیل اوزبیکستان» 35 .9 .26؛ سان 222).

برنچیدەن چارلق روسیاسیدا اون میلیوندان آشیق کوچەبە کورسەتیلیشی 1914دە پیتروغراددە باسیلغان مشهور "Азiатская Россiя" نام اثرنگ برنچی جلدی، 79نچی بیتندە کورسەتیلگەن جدولگە کورە، مبالغەلی کورونەدر. ساویت دورندە یدی میلیوندان آشیق کوچەبەنگ اوتوراقلاشتریلغانلغی حقنداغی ادعانگ‌دا ایمدیگەچە نشر ایتلگەن‌ساویت رقملارینا اویماغانلغینی سویلەمەك کیرەك. اوتوراقلاشترو ایشینگ آینقسا قازاغستان ایلە قیرغزستاندا موفقیتلی کیچدیگینی سویلەو ایسە بولشەویك بویوکلەرینە مخصوص کوز بویاوچیلقدان عبارت بولوب، مسئلەنی تعقیب ایتوچیلەرچە اهمیتسزدر وە قوروق لافدەك ایشیتیلەدر.

تورکستان تورکلگینگ مهم قوللاری سانالغان قازاق‌قرغیزلار ایلە تورکمەنلەرنگ بر قسمی کوچەبە بولغانیدان بز ساویت حکومتینگ اوتراقلاشترو سیاستینی دقتلە تعقیب ایتمەك مجبوریتی سیزەمز. باش محرریمزنگ «یاش تورکستان»نگ 56نچی ساننداغی

«ساویت حکومتینگ تورکستان کوچه‌به‌له‌رینی اورناشترو یعنی دهقان حالیغا کیترو سیاستی» باشلقلی مقاله‌سنده، «پراودا ووستوکا»نگ 1934 .6 .10 تاریخلی 132نچی ساندان نقل ایتلگه‌ن قسمندا:

«غولوشچه‌کین‌نگ بیرگه‌ن معلوماتیغا قاراغاندا 1932نچی یِلی یاق 230 میگ کوچه‌به خوجالیغی اورناشتریلغان بولسا، 1933نچی یِلی سوگندا ساویتله‌ر اتفاقینگ مرکزی اجرا قومیته‌سی طرفدان یوروتولغان تیکشیرو نتیجه‌سنده یالغز 77 میگ‌گنه بولغانلغی آنگلاشیلدی» دیلگه‌ن ایدی. ینه «یاش تورکستان»نگ شو (73نچی) سانی، 9نچی بیتنده، روسچا «انقلاب وه ملتله‌ر» دیگه‌ن مجموعه‌نگ شو یِلغی اوقتوبر ساندان آلیناراق ایمدیگه قادار قازاغستاندا 180 میگ کوچه‌به وه یاریم کوچه‌به خوجالقنگ اوتوراقلاشتریلغانلغی بیلدیریلمه‌کده‌در.

ساویت مطبوعاتی تعبیرنچه «قازاغستان وه قرغیزستاندا موفقیتله اوتکه‌زیلگه‌ن اوتوراقلاشترو سیاستی»نگ قاندای شرائط ایچنده تطبیق ایتلگه‌نلگی حقندا بر قناعت حاصل ایته‌بیلمه‌ك اوچون توبه‌نده‌کی رقم‌لارله تانیشماق مجبوریتی باردر:

1927نچی یِلی «تورك-سیب» تیمیر یولی اطرافداغی دائره‌ده 28 883 480 باش مال بولوب، بونك %63ی قازاقلارنك وه %14,4ی قرغیزلارنگ حصه‌سینا توشه‌ر ایدی. باشقا سوز بیله‌ن ئه‌یتکه‌نده بو بوتون مقدارنگ تورتده اوچیده‌ن هه‌م کوبره‌گی بولوب، 22 میلیون قادار دیمه‌کدر(*).

1934نچی یِل برنچی غینوارندا ایسه قازاغستاندا 5 میلیون 12میگ باش مال قالغان. (شو یِلغی ساویت نشریاتینا کوره، قازاغستاندا 6 میلیون 800 میگ اهالی باردر[1]). دیمه‌ك جان باشینا بر باش مالدان‌دا آز!) حالبوکه 1900نچی یِلی بوکونکی قازاغستانگ بورونغو تورت ولایتنده

(*) «یاش تورکستان» سان 57، ص. 6—7.

1) „Ost-Europa“, August-September 1935. Heft 11-12, S. 724.

یعنی سه‌مه‌ی، آقمولا، تورغای وه اورال ولایتله‌رنده 11 477 002 باش مال بار ایدی. (بو تورت ولایتنگ عینی یِلغی اهالیسی 2 643 250 جان کورسه‌تیلگه‌ندر.) ماسالسکی اثرینگ 505نچی بیتنده، 1908نچی یِلغی حسابه کوره، بورونغو أداری بولونوشله بیش تورکستان ولایتی (فه‌رغانه، سردریا، سمرقند، یدی سو وه ماورای قاسپی)ده 22 میلیون 50 میگ 506 باش مال بار ایدی. 1917نچی یِلی تورکستانگ کوچه‌به وه یاریم کوچه‌به قازاق-قیرغیزلاری قولنداغی مال سانی 50 میلیون کورسه‌تیله‌ر ایدی. (شو یِلغی قازاق-قیرغیز اهالینگ سانی تقریباً 7 میلیون ایدی. دیمه‌ك جان باشینا یدی‌ده‌ن آرتیق مال توشه‌ر ایدی.)

بوندان بر یاریم آی ایلگه‌ری موسقوادان تورکستانغا باریب قایتقان بر آلمان ژورنالیستی یاقیندا آلمان غازیتالارندان برنده باسیلغان مقاله‌سینگ «اوتراقلاشترو» (Entnomadisierung) دیگه‌ن بولومنده:

«حکومتنگ رسمي رقملارینا کوره، ساویتله‌ر اتفاقینگ مالدارلق مرکزی سانالغان قازاغستانگ مالدارچیلیغی 1930ده‌ن 1933گه قادار 24 میلیون باش (سیغیر، آت، قوی، ایچکی، تویه...)ده‌ن 2 میلیون 400 میگگه، یعنی اوندا برگه توشکه‌ن! مالینگ اوندا توقوزینی یوقاتقان قازاق اوچون ایکینچیلکگه اوتوش وه یا آچلقدان أولوشده‌ن باشقا قاندای یول قالمشدی. شایان دقت‌در، که بو قازاغستاندا اوتوراقلاشترو تجربه‌سی اوچون 21,5 میلیون باش مالنك قربان بیریلگه‌نلگینی آچیقدان آچیق اعتراف ایتکه‌ن حکومت بو تجربه اوچون قانچا آدامنگ جان بیرگه‌نلگی حقندا سکوت ایته‌در. غالبا بو جهت دائمی بر سر اولاراق قالاجاقدر...(*)» دیب یازادر.

*) „Laut den amtlichen Ziffern der Regierung sank von 1930 bis 1933 der Viehbestand Kasakstans, des Viehlandes der Sowjetunion, von 24 Millionen Stück (Rindvieh, Pferde, Schafe, Ziegen, Kamele . . .) auf 2,4 Millionen, also auf genau ein Zehntel! Was blieb den Kasaken nach dem Verlust von neun Zehnteln ihres Viehs übrig, als entweder zum Ackerbau überzugehen oder Hungers zu sterben. Während aber der Regierungsbericht offen zugibt, daß der Preis für das Experiment der Entnomadisierung in Kasakstan $21^{1}/_{2}$ Millionen Stück Vieh betrug, fehlt bezeichnenderweise ein Kapitel über die Bevölkerungsbewegung, und es wird daher wohl für immer ein Geheimnis bleiben, wieviel Menschen dafür mit ihrem Leben zahlten.“ („Münchner Neueste Nachrichten“, 24. XI. 35, Nr. 320.)

تورکستان تورکلگینك ملی بارلغی وه مقدراتی ایله سیقی صورتده باغلی بولغان اوتراقلاشترو مسئله‌سی ، هه‌ر بر اجنبی‌نگ‌ده آچیقچا کوره بیله‌جه‌گی کبی ، ساویت حکومتی طرفندان شعورله شونڈای فجیع عاقبتگه سوروکله‌نمشکه‌ن ، بولشه‌ویك بویوکله‌ری اوزله‌رینگ 18 ییللق حاکمیتله‌رینی بایرام قیلو عرفه‌سنده ، بزنگ بو فجاعتیمزنی «اوتوراقلاشترو آینقساً قازاغستان ایله قیرغیزستاندا موفقیتلی کیچدی» دیگه‌ن سوزله‌رله یالتراتیب تصویرله‌یدرله‌ر. بولشه‌ویك روسیاسینگ قانلی مستملکه سیاستی اوچون بزنگ بو ملی فجاعتیمز بلکه‌ده «پارلاق بر یوتوق»دا سانالا بیلیر...

مظلوم بر خلقنك فجاعتینی یالتراقلی قیلیب بایراملاماق آینقسا موسقوا بولشه‌ویکله‌رینه خاص بولغان غیر انسانی بر خصلت‌در. اوقتای

* * *

تورکستاندا «تیل سیاستی»

ساویتله‌ر اتفاقی حکومتی یه‌کگی الفبا مسئله‌سی اورتاغا چیقار‌ـچیقماس «یه‌کگی الفبا مرکزی قومیته‌سی» اسمیله بر مؤسسه‌ده یاراتقان ایدی. هه‌رچند او زمان بو مؤسسه‌نگ وظیفه‌سی «لاتینلاشوغا یاردم» دیگه‌ن ساده‌گنه بر فورمدا کورسه‌تیلمه‌کده ایدیسه‌ده اونگ وظیفه‌سی رسماً کورسه‌تیلگه‌نده‌ن کوب کیگ ایکه‌نینی ، او مؤسسه‌نگ باشلیچا تورك تیلی ، تورك کولتوری بیله‌ن اویناماق اوچون قورولغانینی هه‌ر بر اسیر تورك أولکه‌له‌ری منسوبی آگلار ایدی.

بو ییل 17نچی آوغوستده‌کی ساویتله‌ر اتفاقی مرکزی اجراقومیته‌سی باشقارماسی وه اونگ ملتله‌ر شوراسی توپلانیشی بو قومیته وظیفه‌سینی بوتون کیگلگی ، بوتون آچیقلیغی ایله میدانغا قویدی. اونگ وظیفه‌سی تورك أولکه‌له‌رنده‌کی تیل وه حرث مسئله‌له‌ری انکشافینگ ساویت روسیا سیاستی یولی ایله باریب‌ـبارمادیغینی کوزه‌تیش وه بو یولدا کوروله‌تورغان

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

که‌مچیلکله‌رنی توزاتوب باریش ، یعنی تیل وه کولتوریمزنی روسلاشتریش بولوب چیقدی.

او ملی أولکه‌له‌رگه املا وه آتاما مسئله‌له‌رینی ییشوده ، غرامه‌ر ، لغت وه «یه‌کگی ساویت ، پروله‌تار ادبی تیلله‌رینی» یاراتودا یعنی عمومیتله تیل قورولوش ایشنده یاردم کورسه‌ته‌جه‌کدر ؛ توغرو‌لاب ئه‌یتکه‌نده ملی أولکه‌له‌رده‌کی تیل قورولوش ایشینی ساویت روسیا سیاستی مفهومنده آلیب یورویه‌جه‌کدر. ایمدی بر آزدا ساویت مطبوعاتندان ساویت حکومتینگ قالای آلیب یورمه‌کچی بولغانینی کوره‌یلیك.

تورکمه‌نستاندا تیل مسئله‌سینگ قویولوشندان بحث ایتوچی بوغدانوف اسملی بر ساویت بیله‌رمه‌نی ، او ییرده املا مسئله‌سینگ حالادا ییشیلیب اولگورمه‌گه‌نینی ، آتامالار مسئله‌سینگ حقیقی بر آنارشی ایچینده بولغانینی ، تیل قورولوش ایشله‌رنده بر نیچه ییل اول بوتونله‌ی حاکم بولغان ملی آقیملارنگ حالادا اوز تأثیرله‌رینی ساقلاماقدا بولغانلیغینی ، اونگچون تورکمه‌نستانداغی تیلچیلکنگ مهم وظیفه‌له‌ر قارشیسنداتورغانینی کورسه‌تب ، عمومیتله نظری وه عملی تیلچیلکده‌کی ملتچیلك اوروونوشلارینی بوتونله‌ی بتیریب ، یه‌کگی تیلنگ قورولوشینا ساویت «اینته‌رناسیونال» تیل سیاستینه اویغون بر شکل وه استقامت بیریش کیره‌کلگینی ، بونگ اوچون‌ده مارقسیزم‌ـله‌نینیزم یولندا توشونه‌تورغان تیلچیله‌رنگ یوقلیغی توسوقلق قیلماقدا بولغانینی سویله‌یدر. («تورك. ایسك.» 35 .10 .27).

حسینوف اسملی بریسی قازاغستاندا تیل مسئله‌سی اوستنده یازدیغی بر یازیسندا ساویت روسیا تیل سیاستی استقامتینی بر آزدا آچیب بیرمه‌کده‌در. («قازاغستانسکایا پراودا» 35 .10 .14). حسینوف بو مقاله‌سنده آتامالار مسئله‌سنده‌ن سوز آچیب «آتامالار مسئله‌سی ایگ مهم بر مسئله‌در. قازاق تیلنده‌کی بوکونکی آتامالار مسئله‌سینی بر نیچه ییل اولگی آتامالار بیله‌ن چاقیشتریب قاراساق ، قازاق تیلنده بو ساحه‌دا کوب‌گنه یوتوقلارغا ایریشیلگه‌نینی کوره‌مز» دیدر.

ایمدی کوره‌یلیك بو یوتوقلار نیمه ایکه‌ن؟! «قازاق تیلی ییلدان

یلغا آتامالار بیلەن بایماقدادر... ایسکیدە قازاق ادبی تیلینی قاپلاب آلغان عربچە وە آڭلاشیلماغان آتامالار یوقالیب یریگە قازاقچا وە بین‌الملل آتامالار کیرمەکدەدر. قازاق تیلی بو ساحەدا باشقا ملی تیللەرگە قاراغاندا کوب گنە آلدا بارادر. تأسفکە ایمدیگەچە «رەوالوتسیا»، «پارتیا»، «ساویت» وە باشقالار کبی بین‌الملل آتامالارنی «انقلاب»، «فرقە»، «شورا» دیگەن کبی عربچە آتامالارغا آیلانتریب یوروچی تیللەر بار.»

شونی‌دا اونوتماسلق کیرەك،کە ساویت حکومتی وە مطبوعاتی قوللانماسندا بین‌الملل آتاما دیگەندە یا روسچا سوزلەر وە یادا بین‌الملل بولوبدە هەر تیلنك اوز قاراقتەرینە کورە بر شکل بیریب قوللاندیغی آتامالارنڭ روسچا شکلی آڭلاشیلادر. ساویت سیاستی بو ملی تیللەرگە بین‌الملل آتامالارنی اصل شکلندە وە یادە اوز تیللەرینە اویغون بر فورمغا کیریتیب آلیشنی، بو یولداغی ایمتیلیشنی قطعیاً رد ایتەدر. (بو حقدە ساویت منبعی قیدیروچیلار ساویت نظریەسینی تمثیل ایتوچی «بولشەویك» مجموعەسندە ایستەدیکلەری قادار ماتەریال تاپاجاقلاردر.)

یوقاریداغی تفصیلاتنی بیریب کیلە یاتقان قیزیل محرر آتامالار بحثندە کوب آغیرلقلارغا اوچراناماقدا بولغانینی، بو آغیرلقلارنڭ مارقسیزم‌ـلەنینیزم قلاسیك اثرلەرینی ترجمە ایتیش یولیلە بتیریلیشی ممکن بولغانینی آلغا سورەدر. چونکە بوندای ترجمەلەرگە اورونوچیلار کوب آتامالارنڭ تام قارشیلیغینی تاپالمای، ترجمەسینڭ توغرو بولمای قالووی مسئولیتندەن قورقوب. روسچا متندەکی آتامالارنی اوزنچە ،قالدیریشغا مجبور بولاجاقلاردر. بو قادار آغیر تجربەلەردەن سوڭدا ساویت حکومتینڭ ایشکە آشیریشغا بوتون کوچی بیلەن اوروندیغی بو یولغا کیرمەی مارقس‌ـلەنین ادبیاتینی ترجمە ایتیشکە جسارت ایتوچی بولماس‌دا ،چیقسادا فائدەسزدر. چونکە ساویت حکومتی شو اوزی ایستەگەن «ژارگون»دا ترجمە ایتیلمەدیکچە توغرو دیب قبول ایتمەیەجەکدر.

ساویت تیل سیاستینك مهم مسئلەلەرندەن‌بری‌دە «یەگی ادبی تیللەر» یاراتو مسئلەسیدر. «یەگی الفبا قومیتەسی» فعالیتی سایەسندە ساویت

حکومتی برگنە تورکچەدەن، ساویتلەر اتفاقی دائرەسندە 70 تیل چیقارمشدر («قازاغستانسکایا پراودا» 35 .8 .28). مەنە شو یتمش یەگی چیقاریلغان تیلگە ادبی شکل بیریش کیرەك. ایمدی بو ادبی تیللەر قالای تصور ایتیلەدر؟ اونی قالای یاراتماقچی بولادرلار؟ اولا بو یەگی ساویت ادبی تیللەرینك اساس قایناغی بو تیللەرنی سویلەگەن خلق کتلەسی ایمەس، پرولەتارلار طبقەسی، قولخوزچی دهقانلارنڭ «اوستطبقەسی» وە مارقسیزم‌ـلەنینیزم ادبیاتیدر.

بو یردە قوللانیلغان «پرولەتار» تعبیرینی هەر خلقنڭ زحمتکش کتلەسی اورندا آڭلاش توغرو ایمەس. پرولەتار حاکمیتینڭ باش منبعی سانالغان روسیانڭ اوزندە روس ادبی تیلی انکشافندە پرولەتار طبقە تیلینڭ ذرە قاداری تأثیری یوق. بوکونکی روس ادبی تیلی ینە پوشکین، تولستوی، تورگەنیەف وە باشقالار تیلندەن کوچ آلیب ایلەریلەمەکدەدر. ساویت روس ادبی تیلینڭ انکشافینە تأثیر ایتمەلەری‌اوچون نە بو ادیبلەردەکی میستیك، ملتچیلك وە نەدە سلطنتچیلك‌ـمیلیتاریستلك بر مانع تشکیل ایتدی. چونکە بو یردە بر روس تیلندەن 70 تیل چیقارو احتیاجی یوقدی حتی بو ضررلی تاپیلار ایدی.

او بر طرفدا ایسە تیل، حرث وە ملی برلك پارچالانیب کوچسزلەندیریش وە بو کوچسزلەنگەن تیل وە حرث جماعتلەرینی روس تیلی، روس حرثی تأثیری آستینا کیریتیش کیرەك‌ایدی. ساویت حکومتی بو دائرەلەردە یەگی ادبی تیل دیب خلقی، تاریخی، اوزلگی ایلە باغلیلیغی قالماغان بر «ژارگون» یاراتماقچی. بونگلە اوزینڭ روسلاشترما مقصدینی بر آدیمدە آلغا کوتورمەکچی بولادر.

ساویت حکومتی مستملکەلەرندە «پرولەتار تیلی» دیگەندە روسچا قاریشیق، اوزلگی عالمندە انکشاف قابلیتی بولمایتورغان بر تورلو «ژارگون» تصور ایتەدر. قالخوزچی‌دا بوکون ساویت اجتماعیاتندا مهم بر عنصر بولوب قالدی. اونداندا سوز قیلمای بولمایدر. فقط اصل خلق کتلەسینی تشکیل ایتکەن قولخوزچیدان بحث ایتودەن ساویت تیل سیا-

ستچيسى قورقادر. چونكه اونگ تيلنده «ژارگون»لق روحى يوقدر. اونگچون قولخوزچيلارنك «اوستكى طبقەسى» سويلەگەن تيلدەن بحث ايتەدرلەر. چونكه روسلقله تماس ايتەتورغان قولخوزچى شونلارغنادر. «ژارگون»باقيمندان بونلارنك تيلىاگنه موضوع بحث بولاآلير... هەله بو قادارىدا يتيشمەيدر. ساويت حكومتى ملى أولكەلەردەكى يەگلى ادبى تيلنى ياراتوچى عنصر اولاراق هەر خلقنگ اوز اجتماعى، حرثى بايليغندان غدالاناتورغان ملى شاعر، اديبلەرينى ايمەس، موسقوادان يتيشتريب يوبارماق ايستەديگى مارقسيزم-لەنينيزم ترجمەچيلەرينى كورەدر. بو ترجمەچيلەرگەدە ترجمه ايتەجەگى مارقسيزم-لەنينيزم قلاسيك اثرلەرينى يالغزغنا توغرولاب ترجمه قيليشنى ايمەس، بونگ اوستينه روسچا متننده‌كى اسلوبينى ساقلاش، آتامالارنىدا آليشديرماسلق، آليشديرغاندادا عينى مفهومنى بوتون افاده ايتە بيلەتورغان يىرلى شيوه سوزى بيلەنگنه آليشديرونى شرط قويادر. بو ايسه آليشديرماسلق ديمەك بولادر. بو شرطلار آستندا چيقاريلاتورغان ترجمه تيلى ايسه حقيقى مفهومنده بر «ژارگون» ديمەكدر. ساويت تيل سياستچيسى مەنە شو ترجمەلەر تيلينى يەگلى ملى ادبياتلار تيلى ديب كورسەتەدر. يەگلى الفبا مركز قوميتەسىدە روسلاشقان املا، روسلاشقان آتاما، نهايت روسلاشتريلغان-ژارگون «يەگلى ادبى تيل» ياراتو ايشينى باشقاراجاق وه ملى أولكەلەردە (يعنى تورك أولكەلەرنده) بو ايشنك باريشينى كوزەتەجەكدر. ديمەك «يەگلى الفبا مركزى قوميتەسى» ايسكى ميسيونەرلەر-روسلاشترما مؤسسەسينگ بولشەويكلەشمش كورونوشيدر.

ايسەن تورسون

ساويت روسيا ايمپەرياليزمى شرقى توركستاندا

«اوست-اويروپا» (Ost-Europa) مجموعەسينك شو ييل نويابر سانندا ياقيندا شرقى توركستاندا بولونوب قايتمش G. Vasel اسملى بر آلمان بيلەرمەنى طرفدان كيتريلگەن معلوماتغا تايانغان «شرقى توركستان» باشلوقلى بر يازى باسيليب چيقدى. بر قانچا تاريخى، علمى، قسماً

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

اولدوقچا قوپال خطالار كيچيريلمش بولونماسينا رغماً، مقاله آوروپا اوقوچيلارينى شرقى وتركستانداغى سوڭ حادثەلەر، سوڭ وضعيت بيلەن تانيشترو يولندا كوب گنه معلومات كيترمەكدەدر. بز طبيعى «ياش توركستان» اوقوچيلارينا يەگى بر نەرسه بيرگەن بولو اوپى ايله ايمەس، حادثاتنگ مهم بر قسمينى او مملكت ايچنده برابر ياشاب كيلگەن بر اجنبى طرفدان بيريلمەكده بولغان بو حكملەرنگ «ياش توركستان» طرفدان بيللاردانبەرى بيريليب كيله ياتقان معلومات، اورتاغا قويولوب كيله ياتقان ادعانى قالاى تصديق ايتمەكده بولغانلىغينى كورسەتب اوتوش اوچونگنه، بو مقالەنگ قيسقاغنا مضموندەن بر قسمينى نقل ايتب اوتمەكچى بولامز.

بز يوقاريدا اشاره ايتديگمز تاريخى، اجتماعى خطالارنگ بر تەخنيك بيلەرمەنى طرفدان كيچيريله بيلووينى جوده ياخشى بيلسەك، غايتده طبيعى تاپساقدا؛ بونداى قوپال خطالارنگ «اوست-اويروپا» كبى جديتى بيلەن تانيلغان بر مجموعه بيتلەرينه كيريب قالووينى تأسفله قارشيلاماى كيچه آلمايمز...

مقاله بر طرفدان خطاى مأمورلارينگ ايزو، تالاو نيگيزينه قورولغان أدارەلەرى؛ ايكنچى طرفدان ساويت حكومتى اقتصادى وه سياسى نفوذينگ آرتماسى يوزندەن توقفان آغيرلقلارنى آرتيق كوتەره آلماغان خلقنگ عصيان بايراغى كوتەرگەنينى سويلەمەكله ايمديگەچه آوروپا مطبوعاتى كوپچيلگنده‌گى «شرقى توركستان عصيانى صرف تيشقى سياسى اويونلارنگ محصوليدر» ديگەن نظريەگه قارشى چيقيب كيلەياتقان «ياش توركستان» قاراشينى تصديق ايتكەن بولدى.

شرقى توركستاندا چيقفان عصيانلارنى ايسلەگەنده مقاله تا 1865-لەردەنبەرى چيققان بوتون خلق قوزغالانلارينك باستريليشندا روسيانك فعلاً قاتناشديغينى غايتده توغرو بر صورتده تثبيت ايتديكى كبى يازينگ تفصيلاتى بو سفرگى كوتەريليشنگدە صرف ساويت روسيا سعى وه غيرتى وه ساويت روس عسكرى كوچلەرينك فعلى قاتناشى ايله باسديريلديغينى،

نتيجه‌ده‌ده أولكه‌نگ بوتونله‌ى ساويت روسيا نفوذى آستينا توشوب قالديغينى كورسه‌ته‌در.

اوروم‌چى ختاى حكومتى دائره‌سينگ كوبده‌ن ساويت نفوذى آستينا كيريب كيتكه‌نينى، بوتون حكومت ايشله‌رينگ والى ياندا‌غى ساويت روسيا مصلحتگذار لارى قولندا بولغانينى سويله‌گه‌ن آلمان بيله‌ر‌مه‌نى روسيا انقلابندان سوڭ شرقى توركستانغا سيغينب، شرقى توركستان خلقينگ مهمانوازلغندان فائده‌له‌نوب كيله ياتقان 40-50 ميگ جانلق آق روس مهاجرله‌رنده‌ن توپلانغان عسكرى كوچله‌رنگ شرقى توركستان ملى حركتينى ايزوده اويناديقلارى چيركين، فجيع رولنى‌ده گوزه‌ل مثاللار بيله‌ن كورسه‌ته‌در. بو معلوماتغا كوره‌ده محلى ختاى حكومتى طرفندان توپلانب ايشله‌تيلمه‌كده بولغان بو آق روس كوچله‌رى باشلوقلارى كوپچيلگى كوبده‌ن ياشيرين صورتده ساويتله‌ر خدمتنده بولغانلار. ذاتاً ساويت مصلحتگذار لارينگ اويلاب چيقارديغى وه ساويت آقچاسى بيله‌ن توتولماقدا بولغان بو آق روس كوچله‌رى ظاهرده محلى ختاى حكومتينه، حقيقتده ايسه ساويت روسيا ايمپه‌رياليزمينه خدمت ايتمه‌كده ايديله‌ر. آڭلاشيلديغينا كوره، شرقى توركستان خلقى حركتينى ايزو، بتيروده‌ن عبارت بولغان وظيفه‌له‌رى بيتكه‌نده‌ن سوڭ، ساويت روسيا بو آق روس عنصرلارى ايچنده‌ده اوز ايشينه ياراماغان كشيله‌رنى برطرف ايتب، قالغانلارينى ساويتله‌شتر‌گه‌ن، يعنى بوكونكى شرائطغا خدمت ايته تورغان بر شكلگه كيريتكه‌ن. اولده‌ن ياشيرين آگه‌نتله‌ر حالنداغى آق روس كوچله‌رى باشلوقلارى‌دا حقيقى يوزله‌رينى آچيب قيزيل بولسادا روس ايمپه‌رياليزمينه خدمتله‌رينى آچيق اوته‌ى باشلاغانلار.

اوروم‌چى حكومتى بيله‌ن عموميتله عصيانچيلار، آينقسا گه‌نه‌رال ما جو-اينغ آراسندا بولغان تارتيشمالاردان بحث ايتب كيلگه‌نده مقاله حاجى نيازغا توشكه‌ن چيركين رولنى‌ده قيد ايتب اوته‌در. او كشى ساويت حكومتينك عصيان كوچله‌رينى بوزو اوچون حاجى نيازنى مستقل

اويغورستان(*) جمهوريتى قوروشقا ياردم ايتو وعدى بيله‌ن آلداتديقلارينى، بونگله خواجه نيازنى تارتيشمانگ قيزغين چاغندا آيريليب كيتب عصيان صفينى ضعيفله‌تيشكه اويناتديقلارينى، بو صورتله اوستنه آلديغى چيركين وظيفه‌سينى اوته‌گه‌ن خواجه نيازنگ سوگرادان اوروم‌چى ختاى حكومتى بيله‌ن ساويت حكومتى آراسندا ياسالغان معاهده بيله‌ن قارشيلاشيب قاليب، ايسته‌ر-ايسته‌مه‌س اوروم‌چى سويل والليگى كبى بر وظيفه‌نى قبول ايتيشكه مجبور بولغانليغينى سويله‌يدر.

بو مقاله‌ده‌كى شرقى توركستان ملى قورتولوش حركتنده خواجه نيازنك اويناغان چيركين رولى وه اونگ ملى حكومتله بوزولوشوب ملى صفنى ضعيفله‌تيب كيتكه‌نى حقنداغى حكم توغرو بولسادا، مقاله ايگه‌سينك گه‌نه‌رال ما جو-اينغ حركتى وه اونگ شرقى توركستان ملى حكومتى وه ملى كوچله‌رى ايله مناسباتى حقنداغى فكرله‌رى شرقى توركستاندا بولوب اوتكه‌ن وقايع جريانينا اويمايدر.

G. Vasel وقتيله ساويت آژانسى طرفندان تارقاتيلغان گه‌نه‌رال ما جو-اينغ‌نگ ساويت توپراغينا كيچكه‌نليگى خبرينى ناتوغرو ديب كورسه‌ته‌در. اونگ ئه‌يتوونچه گه‌نه‌رال ما جو-اينغ جنوبگه طرف چيكيلگه‌ن دونگه‌ن كوچله‌رى ايله برگه‌در. حتى گه‌نه‌رال ما جو-اينغ‌نى تعقيب ايتشكه مأمور ايتلگه‌ن ايسكى آق روس كوچله‌رى باشلوقلارندان‌سانالغان Gen. Bychteyew وظيفه‌سينى اوتى آلماى قايتقانينى نقل ايته‌در. فقط مشهور اورتا آسيا تيكشيروچيسى اسويچلى سوه‌ن هه‌دين «بويوك آت» باشلغى آستندا ياقيندا آلمان مطبوعاتندا باسيلغان سياحت خاطره‌له‌رنده گه‌نه‌رال ما جو-اينغ‌نگ كاشغارداغى ساويت قونسولوسلغى كاتبى ايله

(*) «اوست اويروپا» مقاله‌سى بونى «يوغورستان» شكلنده ياڭليش كورسه‌تديكى كبى اونى ياڭليش اولاراق آقساق تيمورنك ابكنچى اوغلينا اسناد ايته‌در. اويغور ديگه‌ن آت توركستان تورك تاريخنده كوب ايسكى بر اسمدر. او تاريخده تيموردان حتى چيڭيزده‌ن‌ده عصرلارچا اولده‌ن معلوم وه تورك تاريخنده مهم بر اورنى بولغان تاريخى تعبيردر. ئه‌تنوغرافيك بر اسمدر. اونگله توركستان تاريخينك معين بر دورى ايضاح ايتيله‌در.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

برلکده ساویت توپراغینا کیچدیگینی یازدیغی کبی ، س. هەدین‌نک بو
معلوماتینی کیلتروچی بەرلین غازیتاسی („DAZ“ 13. XII. 35, Nr. 582) فلەمینغ
(Fleming) دیگەن بر سیاحنگ «تایمس» غازیتاسندا چیققان بر یازیسندان
ما جو-اینغ‌نك قیزیل اوردوغا خدمتکه کیرگەنینی نقل ایتەدر. بو یازوغا
کوره ، خوتانداغی دونگەن کوچلەرینی أداره ایتمەکده بولغان کشی
ما جو-اینغ‌نك اوگەی قارداشی ما هو-زان (Ma Ho-San)در.

مقاله ساویت حکومتینك اوزون حاضرلقلاردان سوڭ باشلادیغی بوحمله-
سنده قولایلقله عسکری اوستوملگینی تأمین ایتدیگینی ، بو تأمین‌ایتیلگەن
قازانچنی تحکیم ایتو اوچون بوتون کوچی بیلەن اورونماقدا بولغانینی
کورسەتەدر. بونگله ساویت حکومتی شرقی تورکستاندا عسکری ، سیاسی
وه اقتصادی جهتدەن محکملەنب اوتوروب آلیشقا اورونماقدادر.

بو صورتله شرقی تورکستاندا اورناشیب آلغان ساویت روسیانگ
بر طرفدان قانسو وه ایچکی موغولستانغا تأثیر ایتمەك ، ایکنچی طرفدان
ایچکی ختای ساویت کوچلەری ایله باغلانیش یوللارینی قیدیرماقدا وه بو
یولدا تدبیرلەر آلماقدا بولغانینی ، بونگله شرقی تورکستاندان ختاینگ
یوره‌گینه کوز تیککەن ساویت روسیانگ بر طرفدان شرقدا یاپونیا ،
جنوبده اینگلتەره نفوذی مسئلەسینی قارشیلاماقچی بولغانینی سویلەیدر.

بو ، قیسقاغنا مضمونینی کتیردیگمز بر اجنبی قاراشینی «یاش تور-
کستان»نگ بو مسئله اطرافداغی نشریاتی بیلەن قارشیلاشتریب کورگەن
کشی ، شرقی تورکستان حادثەلەری حقنداغی تصورینه توغرو وه آیدین
بر شکل بیرگەن بولادر دیب اویلایمز. تاشبالتا

بین‌الملل وضعیت

1.) بوکون دنیا افکار عامەسی نظری همان ایتالیا ایله ملتلەر جمعیتی
آراسنداغی منازعه اوستنده توپلانماقدادر. حتی بوتارتیشمانی اورتاغاچیقار-
غان ایتالیا-حبشستان سوغوشی اوزی‌ده دنیا افکار عامەسی کوزنده‌ایکنچی

اورونغا توشوب قالدی. سوغوش جبهەسندەن بیریلگەن خبرلەرده کوپنچه
بری برینه قارشی معنادا ، هەر ایکی طرف ، یعنی ایتالیانلار وه حبشلەر ،
هەر کون اوز موفقیتندەن بحث ایتەدر. ایتالیان کوچلەرینگ حبشستان
توپراغندا بولوندوقلاری توغرو. فقط شونیسی‌دا توغرو ، که ایتالیانلار
قوراللانیشلارینك مکمللگی ، سوغوشچیلق فننده‌کی بیلگیلەرینگ تولوق-
لیغینا رغماً حبشستان توپراغندا ایستەدیکلەری وه امید ایتدیکلەری تیزلکده
آلغا باسیب بارا آلمای یاتادرلار. حبشستان کوچلەرینگ توتدیغی خط
حرکت ایتالیانلارغا ایمدیگەچه برگنه دفعه بولسادا بویوکرەك ، اهمیت-
لیرەك سوغوشنی قازانیش امکانی بیرمەدی.

باشدا ایتالیانلار حبشستانغا قارشی حرکتلەرینی ایکی-اوچ هافتا ایچنده
بیته‌جەك بر مستملکه فتحی حرکتی دیب اویلاغان وه بو قیسقا مدت ایچنده
حبشستان‌نك بر باشندان کیریب ایکنچی باشندان چیقاجاقلارینی امید
ایتکەنلەر ایدی. اونلار بوندای یوزەکی کوروش بیلەن بر نیچه هافتالق
قیسقا بر مدت ایچنده ملتلەر جمعیتینی‌ده امرواقع قارشیسندا قویاجاقلارینی
اویلاب او طرفدان بولغان مسئلەنی صلح یولی بیلەن بیشو تکلیفلەرینی‌ده
رد ایتب کیلگەنلەر ایدی. فقط ایش اویلادیقلاری کبی بولوب چیقمادی.
آیکی یاریم آیدر ، سوغوش دوام ایتمه کدەدر. ملتلەر جمعیتی طرفدان
ایتالیاغا قارشی اعلان ایتیلگەن جزا ایتالیا وضعیتینی اولدوقچا آغیرلاشتر-
ماقدادر. ایمدی بو جزانی برآزدا کیگەیتب ایتالیاغا نەفت ، تیمیر ، قوروچ
(پولاد) کیریتونی‌ده منع ایتودەن بحث ایتیلمه کدەدر. بعضی غازیتالار
نەفت کیریتونی منع ایتیشنی ایتالیانگ سوغوشله قارشیلایاجاغندان سویله-
مه کدەلەر. کیمگه قارشی ؟ — اگرده ایتالیا حکومتی حقیقتاًده شوندای
حرکتکه قرار بیرگەن بولسا ، برنچی نوبتده طبیعی اینگلتەره‌گه قارشی
بولادر. بو ایسه طبیعتیله ملتلەر جمعیتی اعضاسی بولغان بوتون دولتلەرگه
قارشی چیقیش دیمەکدر. چونکه نەفت کیریتو منع ایتیله‌جەك بولسا ،
بو طبیعی ملتلەر جمعیتی نظامنامەسی بویونچا بیریله‌جەك قرارله بولادر.
مالی وه اقتصادی سیقیشترو(جزا) وه اونگ ایتالیاغا قارشی تطبیق

ايتيله باشلاوى سببلهرى حقندا «ياش توركستان»نگ اوتكهن ساندايازيب اوتكهنيمزدهن بو يرده او جهتنى تكرارلاب اوتورمهكچى ايمهسمز. فقط شونى تكرار ئهيتب اوتوش كيرهك، كه ايتاليا-ملتلهر جمعيتى منازعهسندان چيققان بو مسئلهنگ دنيانگ كيلهجهك سياسى مناسباتنده مهم تأثيرى بولاجاقدر.

ايتاليانگ وضعيتى آغير. شونىدا ئهيتيش كيرهك، كه ايتاليان خلقى فوقالعاده بر ديسسيپلين وه ايچكى برلك كورسهتمهكدهدر. بو ايسه، هر نهرسهدهن اول موسولينى وه اونگ قورديغى رهژيمنگ خدمتيدر. بز، موسولينىنگ خلق ايچنده اوز رهژيمنه قارشى كورولمهكده بولغان ناراضيلقنى باشقا طرفغا بوروب يوباريش اوچونگنه سوغوشغا كيردبگينى سويلهوچيلهر، يازوچيلارنگ فكرينه قوشولا آلمايمز. يوق؛ مسئله بونداى ايمهس. اوز مملكتنده محكم اوتورديغينا قطعى قناعتى بولماغان هيچ بر حكومت بويوك، كيچيك هيچ قانداى بر سوغوشغا توتونمايدر. موسولينى رهژيمى اوز يورتندا اولدوقچا محكم بولوب چيقدى. اونگ أدارهسى آستندا ايتاليا دنيانگ بويوك كوچلهرندهن برى بولوب قالدى. يازيق، كه بوكوچ ضعيف بر مملكتكه قارشى چيقيب قالغانى كبى اوزى طرفدان امضالانغان ملتلهر جمعيتى نظامنامهسى بيلهن قارشيلاشيب تورادر.

.2) اوتكهن نويابر آيينگ اورتالارندا مصردا اينگلتهره سياستينه قارشى قوزغالانلار چيقيب قالدى. بوكون ايش باشندا بولغان نسيم پاشا حكومتى مصرنگ ايگ كوچلو فرقهسى، ملى انقلابچيلار فرقهسى «وفد»نگ اعتمادينادا تايانار ايدى. «وفد» فرقهسى حكومتكه ياردهمينى بر شرطغا باغلاغان ايدى. بو شرط بويونچا 1930نچى بيلدانبهرى ايشدهن چيقاريلغان 1923نچى يلى قانون اساسيسنه قايتيشغا اوروناجاقدى. نسيم پاشا حكومت باشينا كيلگهچ قرالغا — يا اينگلتهره بيلهن ياقلاشتراجاق يهگى بر قانون اساسى حاضرلاش وه يادا 1923 قانون اساسيسنه قايتيش كيره كلگى حقندا بر مهموراندوم بيردى. قرال، يهگى پارلامان طرفدان كيرتيلهجهك بعضى بر اوزگهرتيشلهر بيلهن ايسكى قانون اساسيغا قايتيشنى

سايلادى. اينگلتهره بوگا اوز ناراضيليغينى بيلديردى. بونگله مصر حكومتى، اينگلتهره باش قوميسارى وه «وفد» فرقهسى ليدهرى آراسندا مذاكره باشلاندى. غازيتا معلوماتلارينا كوره، بو مذاكرهلهرده بعضى بر هر ايكى طرف اوچوندهن قبول ايتيلهرلك نتيجهلهرگه ايريشيلگهنلگى اميدى توغدى. فقط اورتالقدا چيقيب قالغان ايتاليا-حبشستان سوغوشلارى بردهن برگه هوانى بوزوب قويدى. اينگلتهره اوچون مصر قانون اساسيسى مسئلهسى ايكنچى نوبتكه آتيلغان بر مسئله بولوب قالدى. برنچى نوبتده ايتاليا بيلهن قورالّلى تارتيشما چيقيب قالغان تقديرده مصرنگ مدافعهسى مسئلهسى توشونولدى(*). اينگلتهره بيلهن ايتاليا آراسندا سوغوش چيقيب قالماغاندادا، ايتاليانگ بوكونكى شرقى آفريقادا محكم اورناشو ايمتليشينك اوزى ههم اينگلتهرهنك بويوك ايمپهريوم يولى حقندا قايغيرماسليغى امكانينى بتيرهآلادر. مصردا اوزينك جغرافى وضعيتندهن بو يول سيستهمى اطرافندا مهم بر اورون توتادر. بو قانون اساسى اطرافنداغى مذاكره كهركينلهشديكى، دوام ايتديريشمى، اوزاتيشمى ديگهن بر آنينا كيلگهنده اينگلتهره تيشقى ايشلهر ناظرى «هور» „Samuel Hoare“ لوندوندا سويلهديگى بر نطقندا ايسكى قانون اساسيغا قايتيشنى اينگلتهرهنگ قطعياً قبول ايتمهيهجهگينى سويلهدى. بوگا قارشى مصر ملى فرقهسى «وفد»نگ ليدهرى نحاس پاشا، مرحوم زغلول پاشانگ اينگلتهره باش قوميسارينا ملى طلبلهرينى بيلديرگهن كونينك يل دونومنده، 13نچى نويابرده، 25 مينگ كشيلك بر مهتينغ قارشيسندا سويلهدى. او اينگلتهره سياستينه قارشى بولغان بو نطقندا «وفد» فرقهسينگ حاضرغى مصر حكومتينه اعتمادينى كيرى چهكديگينى، اينگليزلهرله برگه ايشلهمهيهجهگينى بيلديردى. نحاس پاشا سوزينه كوپچيلگى «وفد» طرفندا بولغان مصر خلقينگ اينگلتهرهگه قارشى هر قانداى بر تعهد آستينا كيرودهن باش تارتاجاغينىدا علاوه ايتدى. بو ايسه «وفد»نگ اينگلتهرهگهسوغوش

(*) هر قانداى بر اجنبى دوشماندان مصرنى مدافعه ايتيش وظيفهسى اينگلتهره بويننداادر .

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

اعلان ايتووى ديمەك ايدى. ايكنچى كونى، .11 .14دە اولدوقچا كيسكين كوب گنه يارالانو، أولدورولەرگە سبب بولغان، توپالانلار بولدى.

مەنە مصردا بولغان حادثەنگ خلاصەسى شوندان عبارت. بو حادثە آچيق كورسەتدى، كە مصر 1923 قانون اساسيسينى يترمە كلە ياراتيلغان وضعيتكە كونوكمەكدەن كوب اوزاقدر. طبيعى مسئلەنگ كيلەجەكدە قالاى باراجاغى، قانداى استقامت آليب كيتەجەكى حقندا آلدان سويلەب بولمايدر. فقط شونى سويلەمەك كيرەك، كە مصرنى اينگلتەرە وصايتندەن قورتارو كورەشى بتيريلمەگەن.

3) بزنى ايگ كوب، ياقيندان علاقەدار ايتەتورغان حادثە آسيانگ شرقداغى حادثاتدر. ياپونيا او طرفدا اولدوقچا جانلى بر سياست يوروتماقدادر. بو سياستنگ ياقين مقصدى شمالى ختاى ولايتلەرندە بولشەويك-ختاى چيقيشلارينگ آلدينى آلو وە او يردە قومونيستلككە قارشى مدافعە دائرەسى ياراتماق وە مانجوتيغو واسطەسيلە ساويتلەشتريلمش موغولستان ايلە مناسبتكە كيريشدر. بو ياقين هدف آرقاسندا، ينەدە مهمرەك عموم آسياليلارنى توشونوچى قاراش، پلانلار تورغانليغى سيزيلمەكدە ايسەدە بو حقدە ايمديلك تخميندەن آرتيق بر نەرسە سويلەب بولمايدر. شبهەسز ياپونيا بويوك اولچودە بر سياست باشلادى وە يوروتماقدادر. ياپونيانگ بو سياستى يالغز بو حركتلەردەن توغرودان توغرو اوزينى تهديد آستندا كورە ياتقان ساويت روسيانىغنا ايمەس، بعضى بر باشقا آوروپا دولتلەرينىدە قورقوتماقدادر. بونلاردا ياپون سياستينگ كوچەيووندەن اوز مستملكەلەرى اوچون خوفلەنەدرلەر. بو صرف مادى ضررگە كيريب قالو اويندان توقتان قورقولارينا آوروپاليلار، آوروپانگ يراق شرقداغى معنوى وە مدنى وظيفەلەرى، قوروچيلقلارى شكلينى بيرمەكچى بولادرلار. مەنە شو آوروپاليلار طرفدان قورولغان معنوى وە مدنى يوللار بيلەن آسياغا روس بولشەويزمى كيلدى!. بولشەويزمنگ يراق شرقداغى موفقيتلەرندەدە مەنە شو معروف آوروپانگ «مدنيلەشتريش

مەتودى» كوب گنە يارارلق كورسەتدى.

بز ياپونيانگ آسياداغى روس ايمپەرياليزمنە قارشى حركتلەرينە موفقيت تيلەكداشليغمزنى ياشيريب توتا آلمايمز. چونكە او روس ايمپەرياليزمينگ ييقيلماسى وە بونيگلە اسير خلقلار، آسيا خلقلارينگ قورتولوشى يولينى توتوب بارادر.

4) سوڭ وقتلاردا بر قسم آوروپا غازيتالارى ياپونيا بيلەن آلمانيا آراسندا دوستلق وە اتفاق مذاكرەلەرى باشلانغاندان يازماقدالار. بونداى خبرلەر داها اولدە چيققان ايدى. فقط بو سفر او حقيقتغا اويغونراق كورونەدر. ياپونيا وە آلمانيا جغرافى وضعيتلەرى اعتباريلە بربرندەن اولدوقچا اوزاق مملكتلەر بولسالاردا روس بولشەويزمنە قارشى كورەش قاراشندا بربرينە ايگ ياقين دولتلەردر. آلمانيادا ياپونيا كبى ملتلەر جمعيتى اعضاسى ايمەس. اونگ نە يراق شرقدا وە نەدە دنيانگ باشقا بر كوشەسندە مستملكەسى بار. اونگچوندە بو ايكى دولت آراسندا منازعەغا زمين بولارلق بر نەرسەدە يوق. بز تا اوتكەن ييل، ساويت روسيا ملتلەر جمعيتينە كيرەركەن ساويت روسيانگ ملتلەر جمعيتينە كيرووى بيلەن برآزدا محكملەنگەن فرانسا-ساويت دوستليغىنگ اصلندە بر سوغوش اتفاقى بولغانينى يازغان ايديك. بونداى بر اتفاقنگ اوزينە قارشى اتفاق، غروپلار چيقاراجاغى غايتدە طبيعى بر نەرسە ايدى. اگردە ادعا ايتيلديكى كبى ياپونيا-آلمانيا اتفاقى ياسالغان وە ياسالماق اوزرە ايسە، اودا طبيعى مەنە شو فرانسا-ساويت اتفاقى يوزندەن توققان اتفاقلارنگ برى بولادر. بولشەويكلەر، ساويت حكومتى سبچيلگى بولماسدان بو كونكى حدودلارى ايچندە هەر هانكى بر طرفدان هجومگە معروض قالغان تقديردە ملتلەر جمعيتى طرفدان قورولاجاقلارينى اميد ايتكەنلەر ايدى. حتى بولشەويكلەر قورقدوقلارى بو هجومنگ قاى طرفدان بولووى احتمالى حقنداغى تخمينلەرينىدە آچيق سويلەيدرلەر. اولار بو چيقيشنگ ياپونيا، آلمانيا حتى لهستان طرفدان بولووينى تخمين ايتەدرلەر. اگر سز ساويت مطبوعاتينى برآز دقتلە تعقيب ايتكەن بولساڭز،

بولشەویکلەرنگ بو اوچ دولتکە قارشی تشویقاتلارینی ایگ حیاسز بر صورتدە یوروتوب کیلمەکدە وە کیتدیکچە کوچەیتمەکدە بولغانلارینی کورەسز. بو تشویقات شوندای بر شکلدە یوروتولماقدادر، کە اونگ، هەر نەرسەنی بویاب، بیزەب کورسەتەتورغان آوروپا دیپلوماتیسی اوستا باشیلاری تیلندەدە پرووا قاسیون‌دان باشقا آتی بولالمایدر. ساویت روسیانك قاتناشی بولاتورغان هەر قاندای بر تیشقی آغیرلق توقفاندا غیر روس أولکەلەر موسقواغا قارشی کوتەریلەجەکلەردر. بو صورتلە استیلاچی، ایزوچی کوچ‌ساویت روسیا تاریخنگ حکمی قارشیسینا کیتریلگەندە ملتلەر جمعیتی قالای بو ظالم کوچنی مظلوملار دعواسینا قارشی قورالل صورتدە یاقلاب چیقا آلادر؟ یاپونیا‌آلمانیا اتفاقی‌دا مەنە شو تاریخ محکمەسینك باشلانیشی بولا آلادر.

5.) یونانستان قرالی ایکنچی گەئورغ 12 ییللق سورگوندەن سونگ قایتادان یونانستان تختینە چاقیریلدی. بو حادثەنگ عمومی آوروپا سیاستندەدە اهمیتی آز ایمەس. یونانستان قرالینگ اینگلیز خاندانی بیلەن اقربالیغی بار. بونگ اوستنە او سورگون دورینی اینگلتەرەدە کیچیردی. بو جهتدەن اونگ اینگلیز سیاسی قاراشندان متأثر بولووی، بویوك سیاست مسئلەلەرندە یونانستانگ اینگلتەرە طرفینی توتوب باراجاغی توشونولەدر. یونانستانگ آق دیگز، آدریاتیق وە مەرمەرە دیگزلەرینگ برلەشدیکی، یول اوستندە یاتووی اونی اینگلتەرەنگ آق دیگز سیاستندە مهم بر فاکتور حالینە قویادر.

م.

*

بولشەویکلەرنك تورکیە سپورچیلارینا قارشی نامردلگی

شو ییل اوقتوبر آیینگ 12سندە ساویت روسیادان تورکیەگە مسافر اولاراق بر غروپ روس سپورچیلاری کیلگەن ایدی. بولار بوتون ساویت روسیا کولەمندە نام قازانغان وە بعضی آوروپا مملکتلەرندەدە اهمیتلە ذکر ایتلەتورغان روس سپورچیلارندان مرکب بر غروپدر. اونگچون بو

ساویت غروپی ایلە تورك سپورچیلاری آراسندا بولاجاق مسابقەلار وە اولارنگ نتیجەلەری کیگ سپور هوسلیلەری طرفدان دقتلە تعقیب ایتلمشدر. مسابقەلارنگ نتیجەلەری بوندان بر ییل ایلگەری موسقوادا تورك سپورچیلارینی یەگگەن روس سپورچیلارینگ بو دفعە تورکیەدە سپورنگ هەر ساحەسیدا أڭ بویوك رقیبلەرلە قارشیلاشدیقلارینی کورسەتدی.

سپورنگ‌دا اوزینە مخصوص شرفی بار. دنیانگ هەر تاماندا بو شرفە دقتلە رعایە ایتەرلەر. بولشەویکلەر ایسە سپورنی‌دا سیاست قیلیب، بوندان‌دا سیاسی منفعت چیقاریشغا اوروناردلار. شو کونلەردە «قیزیل اوزبیکستان»نگ اوقتوبر نسخەلارینی آلیب، اولارنی سیراسیلە قاریشتریرکەن 239 وە 241نچی سانلارینگ باش صحیفەلەرندە، استانبولدان تلغراف آرقالی آلنغان وە یوغان حرفلەرلە باسیلغان خبرلەرنی اوچراتدم. غریبدر، کە بو خبرلەر یالغز ساویت سپورچیلارینگ غالبیتینی وە تورك سپورچیلارینگ مغلوبیتینی کورسەتوچی رقملارلە تولدورولمشدر. بوندای حرکتیلە استانبولداغی ساویت مخبری، هیچ شبهە یوقدر، کە تورکستان تورکلەری آراسندا نسبتاً کوب تارالاتورغان «قیزیل اوزبیکستان» آرقالی تورکستان سپورچیلاری وە سپور هوسلیلەرینە ساویت اسپورچیلارینگ تورکیە تورك سپورچیلارینا اوستونلگینی، تفوقینی کورسەتمەکچی بولغاندر.

قارشیمدا تورکیە غازیتالارندان بعضیلارینگ 14‐28 اوقتوبر تاریخلی نسخەلاری یاتادر. شو غازیتالارنگ سپور ستونلەرندەکی یازیلارغا کورە، بویوك سیرچی کتلەسینك قاتناشماغیلە تورك وە روس سپورچیلاری آراسندا اوتکەزیلگەن مسابقەلارنگ نتیجەلەری توبەندە گیچەدر:

استانبولدا: I — 35 .10 .13دە یاسالغان خاتنلار آراسنداغی فلورە (Flöre) مسابقەسندا شتوبەر (ساویت) یاپدیغی اوچ چارپیشمانگ اوچینی‌دە قازانیب برنچی، حالت (تورك) ایکی مسابقە قازاناراق ایکنچی، غرامانووا اوچنچی، سعاد تورتنچی بولغانلار. ایرکەکلەر آراسنداغی قیلیچ مسابقەسندا برنچیلکنی انور، ایکنچیلکنی الهامی، اوچنچیلکنی کامل،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تورتنچیلكنی دیموف (ساویت)، بیشنچیلكنی موردووین (ساویت) قازانمشدر.

II — 14. 10. 35دە كورەشدە 79 كیلولق پیلنوف (ساویت) ایله میرسینلی احمد قارشیلاشغانلار. احمد ایلك دقیقەدا پیلنوفنی آستینا آلغان. فقط پیلنوف اوزینی میندەر تیشینا آتاراق آیاقفا قالقماقا موفق بولغان. معمافیه قایتادان احمدنڭ آستینا توشكەن. احمد كوب گوزەلچالیشیب، رقیبینی چارچاتقان. پیلنوف ایسە دائم میندەر تیشینا قاچماق ایستەگەن. ایلك اون دقیقه احمدنڭ غالبیتی ایله بیتكەن. ایكنچی دورەگە آیاقدا باشلانغان. بو دورەدە ایكی طرفدا بر اویون كورسەتە آلماغان. احمد حكماً غالب اعلان ایتلگەن.

III — 15. 10. 35دە یاسالغان فوتبول ماچینڭ نتیجەسی شوندایدر: «... اویوننڭ سوڭ دقیقەلاری تورك قلعەسی (توركستان سپورچیلاری «دروازە» دیدرلەر) یاقینندا اوینالیب، ساویت تاقیمی بوتون غیرتلەرینە رغماً غول قیلالماغانلار، یعنی توپنی قلعەغا سالالماغانلار. اویوندا بو صورتلە 2:2 برابرلە بیتمشدر». ماچنك بونتیجەسی تورك سپور تنقیدچیلارندان علی ناجی قاراجان ایله نزهت عباسلار آراسندا مناقشە آچدی. نزهت عباس «حقسز بر تنقیدە حقلی بر جواب» باشلقلی مقالەسندە: «دیبەجە كلەركە یەگمەدیك، برابرە قالدیق. بلكە كاغد اوزەرندە، غازیتا ستونلەرندە بو، بویلەدر. فقط فوتبولدان آگلایانلار صالی كونی استانبول قاریشیق تاقیمنك ساویت تاقیمینی ایكی سایىغا قارشی تورت سایی ایله مغلوب ایتدیگینی كورمشلەر وە مەنم هەر زمان ادعا ایتدیگم كبی تورك فوتبولچیلارندا حقیقی فقط كیزلی بر جوهر موجود اولدیغینا اینانمشلاردر» دیگەندەن سوڭ مقالەسینی «استانبول تاقیمینی بوتون یورەگیملە سلاملاركەن تورك فوتبولینڭ برآز اهتماملە، برآز غیرتلە كوب یوكسەك بر استقبالە نامزد اولدیغینی تكرارلایور وە بونڭ عكسینی ادعا ایدەنلەرە سویلەیەجەك بر سوز بولامیورم» دیب بتیرمشدر. («جمهوریت» 18. 10. 35).

IV — ینە شو 15نچی اوقتوبر كونی كیچەسی یاسالغان قیلیچ (اسكریم) مسابقەسندا سرمد (تورك) بیش مبارزەنی قازاناراق برنچی، كلینوف (ساویت) بیش مبارزەدەن اوچینی قازاناراق ایكنچی بولغان.

V — 16. 10. 35دە تورك-ساویت كورەشچیلەری قایتادان قارشیلاشدیلار. بو مسابقەلاردا استانبول تاقیمی 2:4 قازاندی، یعنی تورك تاقیمی 4؛ روسلار 2در.

آنقارادا: I — 19. 10، 35دە آنقارا قاریشیق تاقیمی ایله ساویت فوتبول تاقیمی آراسندا یاسالغان بر ماچ 3:3 برابرلكدە بیتكەن.

II — عینی كونی غازی تربیە اینستیتوتی غیمناستیك سالونندا یاسالغان قیلیچ (اسكریم) مسابقەسندا تورك تاقیمی ساویتلەرنڭ 23 سایىسینا قارشی 75 سایی ایله قازانمشدر.

میگلەرچە تماشاچیلارنی هیجانغا سالغان تورك-روس سپور مسابقەلاری كوتولگەنیدەك «دوستلق هواسی» ایچندە كیچمەدی. بو گادا سبب ساویت حكمی (hakemi)نڭ بوزوقلغیدر. تورك سپورچیلاری كوگلسزلك توغدورغان شو حكم مسئلەسینڭ ساویت مسافرلەرنڭ ایزمیر سیاحتندان اول حل قیلینیشینی ایستەدیلەر. بو حقدا توركیە سپور تنقیدچیلارندان ینە نزهت عباس بیكنی تیگلایلق:

«دوست ساویت مسافرلەریمزلە كیلگەن حكم هنوز داها اویونچی ذهنیتندەدر، هیجاندان قورتولمش بر حكم ایمەسدر... بوتون مسابقەلار بیطرف بر حكملە اوینانمالیدر... بو اعتبارلە آلدیمزداغی ایزمیر ماچلارندا، ممكن بولمازسا، كیلەجەك یل اوچون، كوب چوقور بر هیجانغا بیریلدیكلەری آشكار بولغان روس وە تورك سپورچیلارینی تطمین ایتمەك اوزرە، فوتبولنڭ وە ایستەنیرسە باشقا ماچلارنڭ بین‌الملل حكملەر أدارەسندە یاسالیشینی تكلیف ایتمەك ایستەیمەن» دیدی. («جمهوریت» 24. 10. 35). عینی غازیتانڭ عینی ساندا: «تورك-ساویت كورەش مسابقەلاری نتیجەلەرینك استانبول وە آنقارادا بویوك مناقشەلارغا سبب بولغانلغی معلومدر. ایكی طرف أدارەچیلەری آراسندا بو یوزدەن چیققان

بعضی تەکنیك اختلافلار دولاییسیله ایزمیردە یاسالیشی مقرر بولغان کورەش مسابقەلاریندان صرف نظر ایتلەجەك...» دیگەن بر خبردە بار ایدی. درحقیقه نە آنقارادا وە نە ایزمیردە کورەش مسابقەلاری بولمادی. یالغز 35 .10 .27دە ایزمیردە، ایزمیر قاریشیق تاقیمی ایله ساویت فوتبولچیلار قارشیلاشدیلار. بو اویوندا ایزمیر تاقیمینک 4:3 غالبیتی ایله بیتدی (یعنی تورکلەر 4؛ روسلار 3در). ایزمیردەن بو ماچ حقندا عینی کونی تلفونله «جمهوریت» غازیتاسینا بیریلگەن خبرنک سوگغو جمەلەری شوندایدر: «ایزمیر تاقیمی بوگون چوق جانلی بر اویون گوستەرمش، بو جانلیلق سایەسندە قوتلی ساویت تاقیمینی یەکمەگە موفق اولمشدر. بالخاصه هجوم خطینک ساغ طرفی، مدافعه وە قلعەجی فوق‌العادە اوینامشلاردر».

مەنە ساویت سپورچیلاری تورکیەدە سپورنک دیەرلك هەر ساحەسیدا شوندای بویوك رقیبلەرله قارشیلاشمشلار کەن، استانبولداغی ساویت مخبری تاشکند غازیتاسینا یوللادیغی خبرلەرینی یالغز ساویت سپورچیلارینک غالبیتینی کورسەتوچی رقملارله بیزەمش، بو صورتله تورکیەدە یاسالغان مسابقەلارنک حقیقتدا قاندای اوتکەزیلگەنینی یاشیریب، تورك سپورچیلارینک حقینا، سپورچیلق شرفەیاقیشمایتورغان حرکت قیلمشدر. ساویت مخبری بوندای یاقیمسز حرکتیله تورکستان تورك سپورچیلاری وە سپور هوسلیلەری نظرندا ساویت سپورچیلاری لهنه پروپاغاندا یاسامشدر. تورکیه سپورچیلاری وە سپور هوسلیلەری ساویت سپور حکمینی اوز کوزلەریله کوردیلەر؛ ایمدیدە ساویت سپور مخبرینک تورك سپورچیلیغینا قارشی قاندای حرکتدە بولونغانلغینیدا بیلیب قویسونلار. استانبولداغی ساویت مخبرینک تورکیەگە بارغان ساویت سپورچیلارینک استانبولدان حرکتلەرینی بیلدیروچی .11 .1 تاریخلی «قیزیل اوزبیکستان»نک 35 .11 .4دە باسیلغان نسخەسنداغی تلغراف خبرندەدە تورك سپورچیلارینک غالبیتی حقندا بر آغیز هەم سوز یوقدر.

عبدالوهاب

*

دوست مطبوعات بیتلرنده:

شهاب‌الدین مرجانی‌نك 120نچی توغوم کونی

1928نچی ییلنک 23نچی دەقابرندەن چیقا باشلاغان رفیقیمز «یاڭا ملی یول» شو آی یدنچی یاشینی تولدوردی. شو مناسبتله ایدیل-اورال استقلال فکرینی تاراتوچی بو رفیقیمزنی یورەکدەن قوتلار وە ملی أملندە موفقیتینی تیلەیمز.

«یاڭا ملی یول»نک شو آیغی 94نچی سانداغی باش مقالەسینک ایکنچی بولومندە توبەندەگیچە یازیلادر:

«1935نچی ییل خلقمزنك ملی بارلغینك تاریخی بر ییلی‌در. بوندان 120 ییل ایلگەری ایلیمزنك أڭ اولوغ دین عالمی شهاب‌الدین مرجانی توغان ایدی(*). آنڭ توغولووی خلقمز اوچون قویاش چیقو برله بر بولوب، جدیدلكنك، مەتوداو مکتبلەرنك، تعصبنی وە قاراڭغیلقنی یەڭگەن، اوز ملی وە دینی احتیاجلارینی کورە بیلگەن بر تورکوم ملا وە روحانیلاریمزنك‌دا اورتاغا چیقووینك تاریخیدر. شهاب‌الدین مرجانی، دیننی تاڭری وە پیغمبرغا هەر تورلو اوهام وە صوفیلقلار برله ایشانودا دیب کورمەسەدەن، خلقنك تربیەسینی کوتەرو، تورموش احتیاجینا وە انکشافینا ضررلی بولغان قاراڭغی متعصبلکنی یەڭودە، دین اسمی برله ایشلەنگەن تار فکرلەرنی بیترودە، چین ایمان وە دینلیلکنك توب اساسلارین کورووی وە شو فکرلەرنی اسیر بولغان خلقمزنك یولباشچی وە تربیەچیلەری بولغان ملالارنك روحینا سیڭدیرو برله مەڭگی أولمەس بر خدمت کورسەتدی. اول بونك برله ملی انکشاف دوری اوچون زور یولنی آچیب‌قویدی. مرجانی بوکون تاریخمزنك أڭ آغیر دقیقەلارندا بزنك باریمزنك روحندا، یورەگندە محترم وە قیمتلی اورون توتوچی ملی انکشاف دورینك باشلانغیچی ممثلی بولوب تورادر. بوکون بز آنك شولقادار زور قیمتینی ایلیمزدە بولغان آغیرلقلارنی کوروب، تاغین‌دا کوتەروگە، تاغین‌دا کورەك حرمت ایتوگە تیشمز. مرجانی‌نك ملی، دینی آچیق فکرلی توشونچەلەری، بوکون میڭ تورلو آغیرلق ایچندە یاشیتورغان خلقمزغا، ظلمنڭ چیکینی بیلمەگەن دوشمانغا قارشیلق کورسەتو اوچون کیرەکلی بولغان عامللەرنك بریسیدر. محترم عالمنك 120 ییل ایلگەری دنیاغا کیلگەنی اوچون میلیونلارچا خلقمزنڭ کولەچ یوزلە صلوات ئەیتووی، روحینا دعا ایتووی؛ ایشلەب قالدیرغان زورخدمتلەرینە سوڭسز رحمتلەر ئەیتووی، بوکونگی آغیر کونلەریمزنك أڭ زور بورجیدر.

(*) ع. بطال «قازان تورکلەری» نام اثرندە مرجانی‌نك توغولغان کونینی 1815، 19 غینوار دیب کورسەتەدر. لکن قایبر محلەلەردە 19 دەقابرنی بایراملایدرلار.

مرجانی‌نك سوگسز خدمتله‌رنده‌ن الهام آلیب ، آنگ بزگه قالدیریب کیتکه‌ن ملی-دینی ایمانندان قوت آلیب ، بوکونکی کونده هیچ بر نه‌رسه‌ده‌ن اورکمه‌سده‌ن ، باشقا دین وه ملت قرداشلاریمزاه برگه اوزمزنك ملی وه سیاسی قورتولوشیمزنی طلب ایته‌مز. آنك قیمتینی توبنده‌ن آلیب یوره‌کله‌ریمزگه سیگدیرگه‌نیمزده‌ن ، ایلیمزده یاسالغان بولشه‌ویك ییل دونومله‌رینه وه بایراملارینا یالغز اونه‌تورغان بر عذاب ، مستقل کیله‌جه‌گیمزگه آیاق باسو اوچون کیچیلیشی تییش بولغان آغیر بر یول دیب‌گنه قاریمز.»

1887نچی ییلی 18نچی آپریلده قازان‌دا 72 یاشندا وفات ایتکه‌ن شهاب‌الدین مرجانی تاریخچیلگی وه ملیتچیلگی ایله معروف بر سیمادر. معلوم اولدیغی اوزره مرجانی‌ده زمانینگ باشقا علم عاشقلاری کبی بوخارادا تحصیل کورمش «داملا»لارنگ بریدر. یالغز بر فرقله: بو «داملا» بزنگ خلقمزغا وه یورتمزغا یه‌گی روح کتیرمشدر. شهاب‌الدین 23 یاشندا ایکه‌ن یعنی 1838نچی ییلی مای آیندا بوخاراغا جوناب ، عینی ییلنگ 12 ده‌قابرنده مذکور شهرگه ایریشیب ، 1849نچی ییلنگ 21 نچی مای کونی قازان‌غا قایتماق مقصدیله یولغا توشمشدر. شو اون یاریم ییلغا یاقین حیاتینگ ایکی ییلینی سمرقندده ، قالغانینی‌دا بوخارا شهرنده کیچیرمشدر. («قازان تورکله‌ری» ، استانبول ، 1925 ، ص. 177).

مرجانی بوخارانك بیردیگی بیلگینی یاخشیلاب اورگه‌نمه‌کله قالماسدان ، اونی توغرو وه تنقیدی کوزله کوروب ، مثبت جهتله‌رینی منفی جهتله‌رنده‌ن آیرا بیلمش ، عصری حیاتی احتیاج باقیمندان مدرسه‌له‌رنگ که‌مچیلکله‌رینی تعیین ایتمش ، اوز تعلیم وه تربیه مه‌تودینا مه‌نه شو توغرو ثابیتنی نیگیزایتب آلماقله تعلیم-تربیه وه تجدد تملینی قورمش بر شخصیتدر. اونك بوساغلام، منطقی یولی ایدیل-اورالدا تیزگنه مسجد، منبر وه مدرسه‌نی معاصر حیاتی احتیاج باقیمندان کیره‌کلی اورونغا کوته‌ردی. بو مؤسسه‌له‌رنی وظیفه‌له‌رینه یارارلق عنصرلارله تأمین ایتدی. بو ساغلام آقین طبیعی یالغز ایدیل-اورال دائره‌سینه منحصر قالماسدی. کوب اوزاماسدان او تورکستان دالالارینا یاییلدی. حتی اونگ تولقونی بوخارا دروازه‌له‌ری اوگنه قادار ایریشدی. بو باقیمدان بو محترم عالمنگ تاریخده‌کی رولینگ قاندای کوته‌ریلیب کیگه‌یه تورغانی هه‌ر کیمگه‌ده آپ آچیق آگلاشیلادر.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قریملی توغانلاریمز آراسندا

ایرکچی قریملی توغانلاریمزنك فکر تاراتوچیسی بولغان وه رومانیانگ گوسته‌نچه شهرنده چیقاریلاتورغان «أمل مجموعه‌سی»نگ شو ییلغی برنچی وه ایکنچی تشرین سانلاری قریم شاعری مرحوم محمد نیازی‌نگ مجیدیه‌ده‌کی قبرنده یاسالغان دعا مراسمیله قریم ملی استقلال حرکتی یولباشچیسی جعفر سید احمد بیکنگ 25 ییللق سیاسی ساواشینگ یوبیله‌ی توپلانتیسینا باغیشلانیب چیقمشدر. مذکور ساناغی باش مقاله‌ده:

«22 ایلول 1935 بازار کونی مجیدیه‌ده مسلمان مزارلغندا قریم

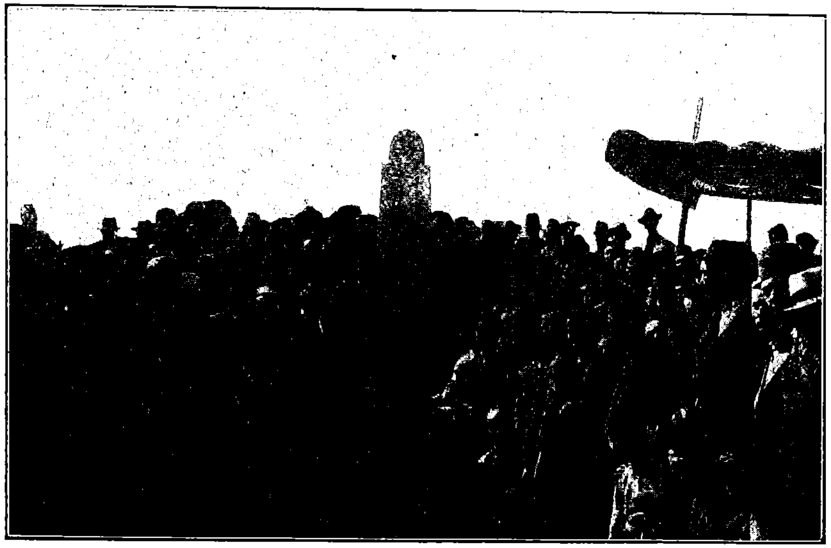

مجیدیه‌ده شاعر محمد نیازی‌نك قبر تاشینی آچو مراسمی

خلق شاعری مرحوم نیازی‌نگ قبرنده یاسالاجاغی بیلدیریلگه‌ن دعا مراسمنه ایکی میگده‌ن آرتیق قریم تورکی قاتناشدی. بولارنگ بعضیلاری 130 کیلومه‌ترو اوزاقدان آرابا ایله کیلمشله‌ردر. زماننگ آغیر شرطلارینا قاراماسدان خلقمزنك بو قادار غلبه‌لق وه اوزاق یرله‌رده‌ن کیلمه‌سی ، ملی جریان وه شعورنگ یوره‌کله‌رده نه قادار قوتله‌ندیگینی وه کونی کیلدیکده ترددسز حرکته کیچه‌جه‌گینی آگلاتماق اعتباریله کوب‌اهمیتلی

وه سه‌ویندیریچیدر» دیلدیکده‌ن سوڭ مجیدیه‌ده‌کی بو دینی-ملی توپلانتینگ قاندای اوتکه‌زیلگه‌نلگی حقندا معلومات بیریله‌در. اوندان سوڭ شاعر محمد نیازی‌غا تاشدان «برآگید» (هیکل) قویولماغی اوچون مادی یارده‌م کورسه‌توچیله‌رنگ اسمله‌ری وه بیردیکله‌ری پاره مقداری قید ایتلیب، بو شرفلی ایش اوچون 17 846 له‌ی توپلانغانلغی بیلدیریله‌در.

رفیقمیزنك عینی مقاله‌سنده مرحوم شاعر حقندا کتیردیگی معلوماتدان توبه‌نده‌کی پارچالارینی آلامز:

«نیازی 1878ده طونه سوغوشینگ سوگلارندا مانغالیاغا یاقین آشجیلار قیشلاغندا توغولمشدر. ایلك تحصیلینی قیشلاغینگ ایسکی اصول مکتبنده کورگه‌نده‌ن کیین استانبولغا باریب دارالمعلمین‌گه کیرمشدر. بوزادان، 1898ده، یکرمی یاشندا معلم دیپلوماسی آلیب خدمت اوچون قریمغا بارادر. فقط چارلق أداره‌سی شرائطی اونی قایتادان استانبولغا قایتوغا مجبور ایته‌در...

نیازی آقمسجدده چیققان «حق سس» غازیتاسندا باش یازیچی ایدی. قریم ملی حکومتی چاغندا باغچا سرای معارف مدیری‌ده بولغان. بولشه‌ویکله‌ر قریمنی استیلا ایتکه‌نده‌ن سوڭ 1920ده قریمدان رومانیاغا کیچه‌ره‌ك أولومنه قادار سه‌مانارده معلم ایدی.

نیازی تام 33 ییل معلملك وه محررلك ایته‌ره‌ك ملتنه خدمت ایتمشدر. تا کیچیك یاشلارندا فوق‌العاده استعدادی سایه‌سنده، عروض وه هجا وزنده، استانبول وه قریم لهجه‌سیله شعرلار یازمشدر. دوبروجه‌ده «دوبروجه صداسی»، «تشویق»، «ایشیق» غازیتالارینی، «مکتب وه عائله» مجموعه‌سینی چیقارمشدر. سوڭ زمانلارندا «طونه» غازیتاسندا مراقلی شعرلاری، «أمل مجموعه‌سی»نده قیمتلی مقاله‌له‌ری باسیلمشدر.»

*

کوسته‌نجه‌ده‌کی «غراند اوته‌ل»نگ بویوك سالوندا، 24نچی ایلول کیچه‌سی قریم ملی استقلال حرکتی یولباشچیسی جعفر سید احمد بیکنگ 25 ییللق سیاسی خدمتی آگیلارکه‌ن «دوبروجه تورك حرث جمعیتله‌ری»

اجرا هیئتی رئیسی وه «أمل مجموعه‌سی» مدیری مستجیب ح. فاضل افندی کوب مهم بر نطق ایراد ایتمشدر (ص. 39—46). بو سویله‌ونده فاضل افندی «بوکونی یالغز دوبروجه‌ده یاشاوچی بز قریملیلار ایمه‌س، بوتون قریملیلار، جبهه‌داش دوستله‌ر وه ملتداش قارداشلاردا ملی بایرامیمزدان بری دیب تانیدرلار» دیگه‌نده‌ن سوڭ قریملیلار باشلوغینگ سیاسی تورموشی حقندا قیمتلی معلومات بیره‌رکه‌ن مشارالیه حقندا: «بزم بر انسان وه بر ملیتچی کبی اوندان آلاجاغیمز درس وه أورنه‌ك کوپدر. بالخاصه ایمانینك قوتی، میگ تورلو قایغی وه آجیلار قارشیسندا ذره قادار سارسیلمایتورغان ایمانینك قوتی بزه دائما مثال بولمالیدر» دیدر.

*

وارشاوادان باشقارمامزغا یازیلغان بر مکتوبده لهستانداغی قریملی یاشلاردان سلیم ولی، عبدالله ذهنی، اریکه وه ابراهیم اوتارلاردان مرکب تورت کشیلك بر غروپنگ رومانیانگ دوبروجه قسمینا بر سیاحت قیلیب، رومانیاداغی قریملی آووقاتلاردان بر قسمینگ‌دا قاتناشماغیله دوبروجه‌ده‌کی قریملی قیشلاقلارندان 40ینی آیلانیب، قریم استقلالی، تورك جبهه‌سی وه «پرومه‌ته» حقندا قونفرانسلار بیریلدیگی یازیلادر. عینی موضوعلاردا کوسته‌نجه، پازارجق، مجیدیه، مانغالیا شهر وه قیشلاقلارندادا قونفرانسلار بیریلمشدر. بوندان باشقا مستجیب ح. فاضل وه سلیم ولی بیکله‌ر طرفدان 85 قریملی قیشلاغی زیارت ایتلیب، بو قیشلاقلاردادا عینی موضوعلاردا معروضه‌لار اوقولوب، ملی پروپاغاندا یاسالمشدر.

✶

تورکستان خبرلری:

صدرالدین عینی‌نك 30 ییللق یوبیلیومی

نویابرنك 26سنده تورکستاندا ایسکی جدیدچیله‌رده‌ن بری — صدرالدین عینی‌نك 30 ییللق یازیچیلق حیاتی بایرامی اوتکه‌زیلدی. طبیعی

او توركستانداغی ساويت ملی سياستينه اويغون بر شكلده ، تاجيكستان
كوله‌منده ، تاجيكستان «يه‌گی ساويت ملی ادبياتی» ياراتوچيلارندان
بری اولاراق بايرام ايتلدی.

1878ده دنياغا كيلگه‌ن صدرالدين عينی 1917 انقلابينا بر جديد-
چی اولاراق كيرمشدر. او ايش حياتينگ اڭ آغير قسمينی مه‌نه شو
جديدچيلك قاتارندا ، او زمان بوخارادا حاكم ره‌آكسيونغا قارشی كو-
ره‌شله كيچيرمشدر. اونگ زندانلاردا رئيسله‌رنگ دەررەسی آستندا ،
سورگون وه قاچقينلقدا يوروب كيچيرديگی آغيرلقلارينك بوتونيسی مه‌نه شو
توركستانليلق اوچون تويديغی «تجدد» قاراشی وه بو يولداغی ايمتيليش-
له‌ری يوزنده‌ن بولمشدر. صدرالدين عينی بوتون بوخارا جديدچيله‌ری
كبی امير ارتجاعينا قارشی كوره‌شيب ، ايلك بوخارا انقلابينك ياساليشندا
مهم‌گنه رول‌اوينامشدر. ايلك‌انقلاب سوگندا! اطرافغاطلبه‌يوبارماق‌نظريه‌سينی
ياقلاب چيقوچيلاردان بری بولغانی كبی ، ياگليشماساق ، ايلك توركيه‌گه
يوللانغان بوخارالی طلبه غروپپنی ايلتب اورناشتروچی‌دا صدرالدين عينی
ايدی. بوخارا جديدچيله‌ری كوپچيلگی كبی عينی‌ده سوگرادان حاصل
بولغان وضعيت ايله اويوشوب ايشله‌مه‌ك يولينی توتدی. ساويت روسيانك
توركستانی پارچالاو سياستی تطبيق ايتلگه‌نده‌ن سوڭ صدرالدين عينی
تاجيكستان دائره‌سنده ايشله‌وچی بولوب قالدی. عينی‌نگ «آدينه» آتلی
حكايه‌سی ايله «داخونده» اسملی رومانی عادتاً ساويت حكومتينگ
ره‌قلام اثرله‌رنده‌ن‌در.

تاجيكچه هه‌م اوزبيكچه يازيلغان «داخونده» ايله «آدينه» روسچا ،
اوقراينا‌چادان باشقا اينگليز ، فرانسز وه آلمان تيللەرينه‌ده ترجمه‌ايتلمشدر.
«آدينه»نگ روسچاسی ايمديگه‌چه اوچ دفعه طبع ايتلمشدر.

توركستانك جديدچيلك حركتنده مهم‌گنه اورون توتقان صدرالدين
عينی عينی زماندا قابليتلی بر يازيچی‌در. اونگ جديدچيله‌ر نشرياتنداغی
قاتناشی‌دا مهمدر. صدرالدين عينی ادبياتنگ شعر ، حكايه ، رومان كبی
آيريم بوتاقلارندا ايشله‌يتورغان بر شاعر ، اديب‌گنه بولمای كينگ معنادا

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

بر يازيچی هه‌م‌ده مقتدر بر غازيتاچی‌در.

ايسكيده چارلق روسياسی ايمپه‌رياليزمينگ توركستانليلقنگ انكشا-
فی يولندا مهم بر ئه‌نگه‌ل ايتب توتديغی امير ارتجاعينا قارشی صميميتله
كوره‌شيب ، جانی-ته‌نی بيله‌ن زحمتله‌رگه قاتلانغان بر جديدچينگ اوتوز
ييللق ايش بايرامينی ايسله‌ركه‌ن ، اونگ بوتون يورتداشلاری ايله برلكده
توركستانليلق يولندا بوكونكی قيزيل روسيا ايمپه‌رياليزمی طرفندان چيقا-
ريلماقدا بولغان آغيرلقلارنی‌دا موفقيتله توگه‌تيب ، حياتی زحمتی ثمره-
سينی ايركين توركستاندا كورووينی ، اونگ ماهر قلمينگ ايركين
ايلده ، ايركينلك ايچنده ملی صنعتيمزغا خدمت ايتمه‌سينی تيله‌يمز.

يه‌گی تيمير يول — «پراودا» غازيتاسينا آلما آتادان بيريلگه‌ن خبرگه
كوره ، قاراغاندی تاش كومور كانی بيله‌ن بالخاش كولينی باغلاشترا
تورغان تيمير يول ساليب بيتكه‌نميش. اوزونلغی 488 كيلومه‌ترو بولغان
بو يه‌گی تيمير يولغا ساويت حكومتی توركستان-سيبريا (تورك-سيب) يوليغا
بيرگه‌ن اهميتنی بيره‌كده‌در. «پراودا» غازيتاسندا بوگا عائد يازيلغان
بر مقاله‌گه كوره ، بو يول بيله‌ن توركستانغا سبيريادان ياغاچ ، اورال
اطرافندان تيمير ، ايديل بويندان چمه‌نتو وه سائر نه‌رسه‌له‌ر تاشيرمش‌دا ،
بزنگ «شورلو» وطننی جنتگه آيلانترارميش. («پراودا» 35 .11 .23).

توركستانليلارنك دقتينی آيريچا اوزينه تارتاتورغان بر نه‌رسه بولسا
او هه‌م قاراغاندی-بالخاش تيمير يولينی بولشه‌ويكله‌رنگ «2نچی تورك-
سيب» دييشله‌ری‌در؛ «تورك-سيب» يولی ساليب بولار-بولماس بولشه-
ويكله‌ر «سيبريانگ آرزان غه‌لله‌سی بيله‌ن آرزان ياغاچلاری توركستان
بازارلارينی تولدورادردا توركستانليلارنی بايپتادر» ديب قچقيرغانلقلا-
ريدر. بز بو قچقيريشلارنگ نتيجه‌سينی كوروب توروبمز: غه‌لله وه
ياغاچ اورنينا «تورك-سيب» توركستانغا يوزله‌رچه مينگ روس موجيكله-
رينی كتيردی. شبهه‌سز ، كه قاراغاندی-بالخاش تيمير يولی‌دا روس
موجيكله‌ری يولی بولوب چيقاجاقدر.

یه‌گی مکتب بناسی فائده‌له‌نیله آلمایدر

«تورکمه‌نسکایا ایسکرا»نگ (35 .10 .8) یازووینا قاراغاندا، بو ییل تورکمه‌نستان، ستالین رایوندا قولخوزچیلار 20 یه‌گی مکتب بناسی سالیب بیرگه‌نله‌ر. بونلارنگ برنچی سه‌نتابرغا قارشی 6سی بتیریدگه‌نی کبی اوقتوبر ایچنده‌ده 6سی بتیریلیب تاپشیریلماقچی بولغانی حالدا، معارف قومیسارلیغی بو مکتبله‌رنگ هیچ بریسینی کیره‌کلی اشیا بیله‌ن تأمین ایتمه‌گه‌ن. حتی بو مکتبله‌ر اشیا بیله‌ن تأمین ایتو پلانینادا کیریتیلمه‌گه‌ن... دیمه‌ك ساویت حکومتی خلقنی زورلاب بنا سالدیریشنی بیلسه‌ده بر نیچه سیرا ایله تاختا کتیرتیب او بنالارنی خلقنك احتیاجینا یارارلق حالغا قویوشنی اویلامایدردا.

*

بر تورکستان یاشینك مهم بر ایجادی

بر نیچه ییل بوندان اول موسقوا دارالفنونینك ریاضیات فاکولته‌سینی برنچیلك ایله بتیرگه‌ن تورکستانلی اسلام اوغلی اوز یورتینا قایتب، تاشکنده‌گی اورتا آسیا دارالفنونینگ ریاضیات شعبه‌سنده چالیشماقدا ایدی. 1934نچی ییلنگ سوگندا علمی تیکشیرو اوچون اسلام اوغلی له‌نینغرادده‌گی فیزیك اینستیتوتینه بارغان ایدی. او بو اینستیتوتده قالای وه قورغاشینلی فیلیزله‌رنی قولایلقله ایریتو یولینی قیدیرغان. آلتی آی چالیشقاندان سوك اسلام اوغلی مذکور فیلیزله‌رنی ایریتو اوچون اوزیچه قولای بر مه‌تود تاپقان، که بو یه‌گی مه‌تود بویونچا یدی کونلك تحلیل وقتی ایکی ساعتغا توشکه‌ن. اسلام اوغلی بو ایجادی ایله ایسکیده کیمیاوی تحلیل اصولیله 50—60 سوملق چیقیمنی 2—3 سومغا توشورگه‌ن. اسلام اوغلینگ بو یه‌گی مه‌تودی یالغز لاباراتوآرلاردا ایمه‌س، دالا وه تاغلاردادا تطبیق ایتله بیله‌رلك غایت ساده بر اصول ایمش.

اسلام اوغلینك تا طلبه‌لك چاغنداانبه‌ری کورسه‌تیب کیلمه‌کده بولغان قابلیتنی وه اونگ بو یه‌گی ایجادینگ اهمیتینی تقدیر ایتب یازغان

«پراودا ووستوکا» (35 .9 .28)دا اوچراتدیغمز باشقا بر خاصیتی بو یورتداشیمزنك قیمتینی ینه‌ده آرتدیرماقدادر.

اسلام اوغلی تا موسقوا دارالفنوندا اوقور چاغلاریندا معلمله‌رینگ دقتینی اوزینه تارتقان. تحصیلینی برنچیلك ایله بتیرگه‌ندن سوك معلمله‌ری اونی موسقوا دارالفنونده ساقلاب قالیشغا اورونغانلار. فقط اسلام اوغلی بو تکلیفله‌رنی قبول ایتمه‌سده‌ن اوز یورتینا باریب چالیشونی ترجیح ایتکه‌ن.

✶

أورنه‌کلی تورکستان قیزی

بر نیچه ییل بوندان ایلگه‌ری تورلو زحمتله‌ر ایله سمرقندده‌گی اوزبیکستان دارالفنونینك طب فاکولته‌سینه کیره‌بیلگه‌ن زیبیه حاجی خان قیزی شو اوقو ییلی سوگندا مکتبنی بتیره‌ر ایکه‌ن. دارالفنونغا کیرگه‌ن چاغندا درسله‌رنی تعقیب ایتو یولندادا کوب آغیرلقلار کورگه‌ن بو قیز، اوز تیریشقانلغی آرقاسندا مکتبینگ برنچی طلبه‌سی بولابیلگه‌ن. زیبیه بایرام چاغلاریندا اطرافداغی خستاخانه‌له‌رگه باریب ایشله‌گه‌ن. بو صورتله او بو چالیشقانلغیله بیلگیسینی آرتدیردیغی کبی خلقینگ کیچیریب‌تورغان آغیرلقلارنی‌دا کیره‌گینچه اورگه‌نه بیلگه‌ن. کوب آغیرلقلارنگ طبینك خلق ایله بلاواسطه آگلاشا آلماغاندان چیققانینی سویله‌گه‌ن زیبیه مسئله‌گه نیگیزده‌ن یاناشا بیلدیگینی کورسه‌تمه‌کده‌در. زیبیه ایمدیگه قادار بیرگه‌ن امتحانلارینی أڭ یوکسه‌ك درجه ایله اوتکوزگه‌ن. اونگ بو قابلیتینی کوزده توتقان مدرسله‌ری زیبیه‌نی دارالفنونده قالدیریشغا اونداسالاردا، او بوتون تکلیفله‌رنی رد ایتب، قیشلاقغا باریب ایشله‌مه‌کچی بولغانینی سویله‌گه‌ن وه طبی یارده‌مسزلکده‌ن قیریلماقدا بولغان یاش آنالارنی قوروماقنی ترجیح ایته‌تورغانینی آلغا سورگه‌ن.

(«پراودا ووستوکا» 35 .10 .6).

✶

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

روسلاشتریش یولیدا مهم بر آدیم

موسقوادا چیقاتورغان „За коммунистическое Просвещение“ «قوممونیستچه معارف اوچون» آتلی غازیتانگ 24. 11. 35 تاریخلی ساندا «غیر روس مکتبلەر اوچون یەنگی اوقو پلانی» اعلان ایتیلگەن. بو پلان توبەندەگیلەردەن عبارتدر:

بوتون غیر روس مکتبلەردە روس تیلی وە روس ادبیاتی درسلەری آرتدیریلاجاق. اون ییللق غیر روس مکتبلەردە روس تیلی درسلەری اوچون اوقو ییلی بویی قیشلاقلاردا 1152 ساعت ، شهرلەردە 1260 ساعت؛ روس ادبیاتی درسلەری اوچون قیشلاقلاردا 468 ساعت ، شهرلەردە 462 ساعت آیریلاجاق. روس تیلی وە روس ادبیاتی درسلەرندە اوقوچیلار موفقیتسزلك كورسەتسەلەر یرلی تیل وە یرلی ادبیات حصەسینا روس تیلی وە روس ادبیاتی درسلەری ساعتی داهادا كوپەیتریلەجەك.

روسیادا اوقو ییلی 200 كوندەن آرتیق بولماغانیدان یوقاریدا كیتریلگەن 1152 ایلە 1260نی شوگا تقسیم ایتسەگز هەر كونی روس تیلیگە نیچە ساعت توشەتورغانینی بیلیب آلالاجاقسز. عجبا ، یرلی تیل وە یرلی ادبیات اوچون اوقوچیلارنك بوش وقتی قالیرمیكەن؟

باشقارمامزغا كیلگەن اثرلەر:

1) Leon Najman Mirza Kryczynski „Tatarzy Polscy a Wschód Muzulmanski“. Zamosc, 1935. 130 S.

2) «مكتب پروغرامی» (فینلاندیا جماعت اسلامیەسی نشریاتی)، هەلسینكی 1935، 22 ص.

ایسكەرمە: مجموعەمزغا یازو یوباروچیلاردان اوز اسمی ایلە آدرەسینی آچیق كورسەتمەگەنلەرنگ یازولاری باسیلماس. هەر قاندای بر سببلە اوز اسمینك مجموعە بیتلەرندە یازیلیشینی ایستەمەیتورغانلارنگ تیلەكلەری نظرغا آلینیر وە یازولاری كورسەتیلگەن مستعار نامله نشر اولونور ، اوز اسملەری اعلان ایتیلمەس.

باشقارما

عنایت‌الله خان توره

كابل‌دەن بیلدیریلدیگینە كورە ، غربی وە شرقی توركستانداغی ملی قورتولوش حركتلەرینە یاقیندان قاتناشقان مجاهدلەریمزدەن عنایت‌الله خان توره حاكم خان توره اوغلی نویابر اورتاسندا كابلدە وفات ایتمشدر. مجاهدلەریمز توپلانیب ، دوشنبە كونی (35 .11 .18دە) توش چاغی ساعت 2دە جنازه مراسمی قیلیب ، مرحومنی كابلدەكی مهاجرلەر قبرستانیغا كومگەنلەر. ئەسەفكەلی عنایت‌الله خان توره مجاهدلەر قاتارندا كوب سیویلگەن باتر طبیعتلی یورتداشلاریمزدان بری بولغانیدان ، اونگ وقتسز أولومی مسلكداشلارینی سوك درجە متأثر ایتمشدر. تاگری رحمت ئەیلەسین.

بز مرحومنك عزیز روحینا دعا ایتەر وە مهاجرتدە یاشاب‌تورغان اینیسی مجاهد قدرت‌الله خان تورەگە صبر وە اوزون عمر تیلەیمز.

*

رشیدالدین تاریخینك ترجمەسی تاپیلدی

XIV نچی عصردا یاشامش فارسیچا «جامع التواریخ»نگ مؤلفی رشیدالدین تاریخ اهلی آراسندا مشهور بر شخصیتدر. رشیدالدین خاطره وە وثیقەلارغا تایاناراق ایراندا موغوللار حكمرانلیغی دورینی وە موغوللار تاریخینیدە یازمش بر كشیدر. رشیدالدیننگ «جامع التواریخ»ندن بررەر قولیازما لوندون ، پاریس وە استانبول كتبخانەلەرندە موجود بولغانی كبی ساویت روسیا علم آقادەمیسندە اونگ 52 مكتوبی توپلامی ساقلانماقدادر. موسقوادا چیقاتورغان «ترود» غازیتاسینگ 35 .11 .16 تاریخلی نسخەسندا اوقوندوغنا كورە تاشكندده شو رشیدالدین تاریخینك چاغاتای (توركستان) توركچەسینە ترجمەسی تاپیلمشدر.

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Dr. Tahir Schakir, Berlin-Steglitz
Druck: Sonnendruckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 4
مسئول مدیری: دوقتور طاهر شاكر.

Yach Turkestan

Décembre 1935 (Le jeune Turkestan) No. 73

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

یولیمزغا توغرو کیلگەن بوتون یازولار اوچون مجموعەمزنگ بیتلەری آچیقدر. باسیلماغان یازولار قایتاریلماس.

آبونە شرطلەری:

ییللغی 100 فرانسز فرانقی، آلتی آیلغی 60 فرانق، اوچ آیلغی 30 فرانق.

«تورکستان ساویتلەر حاکمیتی آستندا»

باش محرریمز چوقای اوغلی مصطفی بیکنگ اوتکەن آی روسچا «تورکستان ساویتلەر حاکمیتی آستندا»

(„Туркестан под властью советов“)

ناملی 148 بیتلك بر اثری باسیلیب چیقدی. ناشری: «یاش تورکستان» بهاسی 8 فرانق. ساتیلیش یری:

„Les Editeurs Réunis.“
10, Bd. du Montparnasse. **Paris** (XV).

مجموعەمزغا تیيشلی هەر تورلو یوللانمالار اوچون آدرەس:

Moustapha Tchokai-Oghly
7, Square de la Fontaine
Nogent s. Marne (Seine)
France